

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ПРОЦЕСІВ

Навчальне видання

ДЕРЕВ'ЯНКО СЕРГІЙ МИРОНОВИЧ

МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 052 «ПОЛІТОЛОГІЯ»

Івано-Франківськ
2022

УДК 002.8.30.32
ББК 66.01я73
Д-36

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 6 від 27 червня 2022 року)*

Рецензенти:

Куц Галина Михайлівна, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, м. Харків;

Монолатій Іван Сергійович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології Факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Дерев'янку С. М.

Д-36 **Методологія політичної науки** : навчально-методичний посібник для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. 124 с.

Навчально-методичний посібник покликаний допомогти здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти під час освоєння навчальної дисципліни «Методологія політичної науки». Містить матеріали для підготовки до семінарських занять, самостійної роботи, контрольних робіт, написання кваліфікаційної дисертаційної роботи, наукових статей та виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, тестові завдання. У посібнику визначено та охарактеризовано основні провідні течії, школи і напрями політичної науки, понятійно-категоріальний апарат, подано перелік рекомендованої літератури для поглибленого вивчення курсу, підготовки дисертаційного дослідження.

УДК 002.8.30.32
ББК 66.01я73

© Дерев'янку С. М., 2022

© Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022

ЗМІСТ

Вступ	4
Мета, завдання, компетентності та програмові результати вивчення навчальної дисципліни	5
Опис навчальної дисципліни	9
Структура навчальної дисципліни	10
Навчальна програма курсу	12
Тематика та плани семінарських занять	23
Організація самостійної роботи	46
Індивідуальні науково-дослідні завдання	48
Оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів	51
Питання для підсумкового контролю	55
Тестові завдання	59
Провідні напрями, школи та течії політичної науки, їх засновники та видатні представники	69
Основні терміни та поняття	81
Рекомендована література	100
Додатки	117

ВСТУП

Політична наука, як і будь-яка інша наука, має загальні й специфічні методи дослідження, прийоми, підходи. Базовими у зарубіжній політології є нормативно-онтологічний і емпірико-аналітичний підходи до аналізу політичних явищ. Політика оголошується “сферою вибору, а не необхідності”. Поряд з цим застосовуються психологічні та інституційні підходи. Поширений поведінковий метод, пов’язаний з вивченням політичної поведінки особи і соціальних груп, перевіркою цих досліджень досвідом.

Упродовж століть мислителями, вченими та політиками вироблено розуміння сфери політичного, апробовано широкий інструментарій її дослідження, що складає методологічне підґрунтя політологічного пізнання. Сформувались течії, школи і напрями політичної науки які визначають її сучасний стан.

В новітніх українських реаліях теоретико-методологічні проблеми політологічних досліджень набувають особливої актуальності з огляду на потребу переосмислення засад наукових досліджень. Перспективи подальшого розвитку пов’язані з поглибленням процесу засвоєння кращих надбань української та світової політичної науки, оновлення та збагачення концептуальних засад національної політології. Натомість об’єктивно в умовах російсько-української війни актуалізувалась проблема перегляду традиційних підходів до використання праць російських науковців, які здебільшого базуються на використанні підходів європейських та американських вчених через призму імперського мислення.

Водночас аналіз теоретичних і концептуальних засад дослідження конкретних проблем політичної науки є обов’язковою вимогою до підготовки дисертаційних досліджень й вимагає від здобувачів певного рівня знань і умінь. З огляду на це дана навчальна дисципліна «Методологія політичної науки» є доволі актуальною, адже вона дозволяє аспірантам отримати необхідні знання про генезу, склад і структуру методології політичної науки, її сучасні проблеми і напрями розвитку, застосування спеціальних методик та технології політологічних досліджень для забезпечення їхньої професійної соціалізації як науковців-дослідників.

МЕТА, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Методологія політичної науки» є складовою освітньої програми «Політологія» підготовки фахівців за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти – доктор філософії (PhD) спеціальності 052 «Політологія» галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Згідно з навчальним планом відноситься до обов'язкових дисциплін теоретичної підготовки циклу професійно-наукової підготовки.

Має теоретичний і прикладний характер, покликана сформувати у майбутніх фахівців-політологів набір необхідних компетентностей щодо визначення та ідентифікації актуальних суспільно-політичних проблем, їх комплексного наукового вивчення на основі методологічних та концептуальних засад наукового пізнання; принципів та методів наукового дослідження, вироблених у науці загалом та політології зокрема.

Вивчається у першому-другому семестрах першого року навчання в обсязі 180 годин – 6 кредитів за Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

Метою вивчення навчальної дисципліни є : здобуття аспірантами знань про генезу, склад і структуру методології політичної науки, її сучасні проблеми і напрямки розвитку для забезпечення їхньої професійної соціалізації як науковців-дослідників.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни є:

- засвоїти концептуальні засади наукового пізнання;
- вивчити новітні методологічні школи, напрями і течії;
- оволодіти базовими методами політологічних досліджень.

На основі отриманих теоретичних знань передбачається :

– **виробити** в аспірантів навички формування і використання усвідомленої методологічної позиції наукового дослідження; застосовувати отримані теоретичні знання у науково-дослідній роботі;

– **удосконалити** вміння вести пошук, добір та опрацювання наукової інформації джерел і літератури з теми дослідження; формулювати методологічну основу та засади дослідження; робити узагальнення і висновки; грамотно використовувати понятійний апарат, термінологію, професійну лексику.

Вивчення навчальної дисципліни «Методологія політичної науки» спрямоване на набуття компетентностей визначених «Стандар-

том вищої освіти України із галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 052 «Політологія» (затверджений та введений в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 10.07.2020 р., № 911. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f0/bff/74e/5f0bff74e4f99571666274.pdf>), а саме:

Інтегральна компетентність	ІК01 Здатність розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у політичній сфері, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних політологічних знань та/або професійної практики. із застосуванням теорій та методів політичної науки.
Загальні компетентності	ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК02. Здатність фахово спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово у процесі наукової комунікації та досліджень. ЗК03. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. ЗК04. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел. ЗК05. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК06. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми. ЗК07. Здатність працювати в міжнародному контексті.
Спеціальні (фахові, предметні) компетенції	СК01. Комплексне розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації. СК02. Поглиблене знання нормативної та позитивної політичної теорії, політичного аналізу, порівняльної та прикладної політології та володіння категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки. СК03. Комплексне застосування широкого спектру політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей, політичних систем та режимів, полі-

тичної поведінки у різних контекстах їх функціонування, відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

СК04. Комплексне розуміння особливостей реалізації влади у різних політичних системах та застосування широкого спектру політологічних теорій, концептів і методів для аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.

СК05. Комплексне застосування політологічного мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері, опису, пояснення й оцінювання політичних процесів та явищ у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

СК06. Комплексне застосування інструментарію нормативної та емпіричної політичної теорії та методів політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у професійній діяльності.

СК07. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати комплексні політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу .

СК08. Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефаківців.

Нормативний зміст навчальної дисципліни “Методологія політичної науки” спрямований на досягнення визначених “Стандартом вищої освіти України із галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”, спеціальності 052 “Політологія” таких результатів:

РН01. Опанувати універсальними навичками дослідника, зокрема застосування сучасних інформаційних технологій, розробки, організації та управління науковими проектами та/або науковими дослідженнями, презентації їх результатів у професійному середовищі через сучасні форми наукової комунікації (академічні наукові публікації, семінари, конференції), в засобах масової інформації та в публічній сфері у національному та міжнародному контексті.

PH02. Мати системний науковий світогляд та філософсько-культурний кругозір, який включає розвинене критичне мислення, професійну етику та академічну доброчесність, повагу різноманітності та мультикультурності.

PH03. Комплексно розуміти природу та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

PH04. Знати на поглибленому рівні нормативну та позитивну політичну теорію, політичний аналіз, порівняльну та прикладну політологію та володіти категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.

PH05. Комплексно застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

PH06. Комплексно розуміти особливості реалізації влади у різних політичних системах та використовувати міждисциплінарні підходи, сучасні політологічні теорії, концепти та методи аналізу політики на місцевому, національному та міжнародному рівні.

PH07. Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати комплексні політологічні дослідження з використанням широкого кола прикладних методів, технологій та інструментарію аналізу.

Результати навчання відповідають вимогам восьмого рівня «Національної рамки кваліфікацій» у редакції, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України 25.06.2020 р. № 519 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>), за яким особа, яка завершила навчання на ОНП третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) повинна мати, зокрема, концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності; спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики; здатність демонструвати значну авторитетність, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічну та професійну доброчесність, послідовну відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності. Результатом навчання повинна бути також здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна. Цикл професійно-наукової підготовки	
Модулів	Напрямок підготовки 052 Політологія	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування) Політологія	1-й	1-й
Загальна кількість годин – 90		<i>Семестр</i>	
		1-2-й	1-2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Магістр	<i>Лекції</i>	
		40 год	40 год
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год	20 год
		<i>Самостійна робота</i>	
		120 год	80 год
		Вид контролю: 1-й семестр – залік; 2-й семестр – екзамен	

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Кількість годин				
		всього	аудиторних	лекцій	семінарських (практичних)	самостійна робота
Модуль перший «Методологія як форма наукового пізнання політичної науки, її провідні напрями, школи, течії»						
1.	Методологія політичної науки як сфера наукових знань і навчальна дисципліна	3	1	1		2
2.	Наукове пізнання: сутність, структура, рівні та способи. Специфіка природничо-наукового та соціогуманітарного пізнання	7	3	3		4
3.	Теоретичні підстави, цивілізаційні і національні особливості політичного пізнання	14	4	2	2	10
4.	Політологічне дослідження як форма наукового пізнання	5	1	1		4
5.	Поняття та структура методології політичної науки	6	2	2		4
6.	Створення теорії : поняття і гіпотези в політології. Мова політичної науки	13	5	3	2	8
7.	Генеza становлення та розвитку політичної науки	10	4	4		6
8.	Провідні напрями, школи, течії політичної науки	18	6		6	12
9.	Сучасний стан і проблеми політичної науки	6	2	2		4
10.	Склад і структура процесу пізнання в політологічному дослідженні	8	2	2		6
	<i>За перший семестр</i>	90	30	20	10	60

Модуль другий «Методологічні принципи та методи наукового пізнання у політологічних дослідженнях»						
11.	Система основоположних методологічних принципів політологічного дослідження	6	2	2		4
12.	Об'єктивність та історизм політологічного знання	10	4	2	2	6
13.	Проблема детермінізму та перевірюваності у політичній науці	6	2	2		4
14.	Джерельно-інформаційне забезпечення політологічного дослідження	12	4	2	2	8
15.	Поняття та типологія методів політологічного пізнання	8	2	2		6
16.	Загальні та спеціальні методи наукового пізнання у політологічному дослідженні	12	4	2	2	8
17.	Компаративістика у методології політичних досліджень	8	2	2		6
18.	Методи моделювання у політологічних дослідженнях	10	4	2	2	6
19.	Базові методики прикладного аналізу міжнародних відносин	10	4	2	2	6
20.	Сучасні засоби і техніки політологічного дослідження	8	2	2		6
	<i>За другий семестр</i>	90	30	20	10	60
	Усього годин	180	60	40	20	120

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

Модуль перший «Методологія як форма наукового пізнання політичної науки, її провідні напрями, школи, течії»

Тема 1. Методологія політичної науки як сфера наукових знань і навчальна дисципліна.

Політична наука як сфера наукових досліджень. Структура політичної науки. Теоретична складова політичної науки. Методологія в структурі політичної науки.

Цілі, завдання, структура та логіка навчальної дисципліни «Методологія політичної науки». Джерела вивчення навчальної дисципліни. Вимоги до здобувачів щодо оволодіння курсом, форми звітності. Критерії оцінки рівня знань.

Тема 2. Наукове пізнання: сутність, структура, рівні та способи. Специфіка природничо-наукового та соціогуманітарного пізнання.

Пізнання: сутність, структура, рівні та способи. Методологія як самосвідомість науки. Методологія та гносеологія. Пізнання як вид і умова людської діяльності. Філософські трактування сутності пізнання. Склад і структура процесу пізнання. Суб'єкт, об'єкт, засоби та результати пізнання. Чуттєвий і раціональний рівні пізнання. Форми чуттєвого і раціонального пізнання. Способи пізнання: буденний, художній, міфологічний, релігійний, філософський. Наука як специфічний спосіб пізнання реальності.

Специфіка наукового пізнання. Особливості складу і структури наукового пізнання. Об'єкт та предмет наукового пізнання. Суб'єкт наукового пізнання. Засоби науки. Науковий метод. Система наукових методів. Наукове знання і його організація. Емпіричний і теоретичний рівні наукового знання. Форми емпіричного і теоретичного знання. Взаємозалежність основних компонентів наукового знання.

Природничонаукове і соціогуманітарне пізнання. Диференціація наукового пізнання та її передумови. Історичний процес і проблеми поділу природничо-наукового та соціогуманітарного пізнання. Об'єкт і суб'єкт пізнання у природничих і соціогуманітарних науках. Методи і результати пізнання у природничих і соціогуманітарних науках. Вплив природничо-наукового знання на соціогуманітарне і форму-

вання кількісного і якісного підходів. Місце політології в галузевій структурі науки.

Тема 3. Теоретичні підстави, цивілізаційні і національні особливості політичного пізнання.

Наукове та повсякденне розуміння політичної науки. Цінності політики. Політика як мистецтво. Багатоманітність підходів до визначення політичної науки. Структура, рівні та функції політичної науки. Специфіка політичного та межі політики. Значення знань про політичну науку.

Загальна характеристика наукової методології. Основні етапи розвитку науки і становлення методології наукового пізнання. Наукової революції та специфіка класичної, неокласичної та постнеокласичної науки. Визначення понять «науковий метод» і «методологія науки». Загальнонауковий і спеціально-науковий рівні методології.

Передумови соціально-географічної диференціації політичного пізнання. Відмінності у політичному пізнанні на Заході і Сході. Цивілізаційні цінності в структурі політичного знання. Предметні та методологічні відмінності між національними політичними науками країн Заходу: Німеччина, Франція, Англія, США. Місце української політології у світовій політичній науці.

Тема 4 Політологічне дослідження як форма наукового пізнання.

Онтологічні та антропологічні підстави політичного пізнання. Політика як об'єкт політичного пізнання. Політичне знання як складовий елемент політичної науки. Концепція наукового дослідження. Дослідницькі підходи і парадигми політології. Критерії достовірності в політології. Джерела політичного пізнання. Типологія політологічних досліджень. Підбір методологічного інструментарію політологічного дослідження. Політичне знання і практика. Проблема участі вченого в політиці.

Тема 5 Поняття та структура методології політичної науки.

Поняття «методологія» та його структура. Завдання методологічного аналізу в соціально-політичних науках. Опис, пояснення та прогнозування як основні функції науки. Рівні наукової методології. Характеристика теоретико-методологічної та конкретно-

методологічної (методичної) складових методології. Періодизація розвитку методології політичної науки.

Тема 6 Створення теорії : поняття і гіпотези в політології. Мова політичної науки.

Наукове поняття, його склад, структура, формулювання, застосування і розвиток. Понятійно-категоріальний апарат науки, його спеціалізація і систематизація. Понятійно-категоріальна організація політичної науки. Проблема забезпечення єдності понятійного політичної науки.

Гіпотетико-дедуктивний метод і «теоретичне навантаження» наукових термінів. Поняття гіпотези в науці. Специфіка формулювання гіпотези в науковому політологічному дослідженні.

Специфіка наукової мови. Генеза мови політичного пізнання. Проблема розмежування понятійного апарату політології та політичної лексики. Проблема універсальності наукової мови та розвиток міждисциплінарних зв'язків політології. Політична мова як чинник формування інтерсуб'єктивного політичного знання.

Тема 7 Генеза становлення та розвитку політичної науки.

Історичний розвиток та соціально-географічна диференціація політичного життя. Додержавні форми політичного життя і політичного пізнання.

Процес державотворення і зародження політичної науки. Космоцентричні основи політичного пізнання в традиційних суспільствах. Суб'єкти та предмет політичного пізнання в античну епоху. Методи та результати античних політичних досліджень.

Особливості об'єкта політичного пізнання в епоху середньовіччя. Суб'єкти та предмет політичних досліджень в середньовічній Європі. Методи і результати політичного пізнання в середньовічних суспільствах.

Трансформація політичних систем в епоху Нового часу. Генеза соціоцентричних парадигм наукового пізнання. Завершення процесу становлення політичної науки. Інституціональний період розвитку політології. Професіоналізація політичного пізнання. Конституювання предмета політичної науки, розширення його меж і внутрішня диференціація. Методи, теоретичне і емпіричне знання в політології інституційного періоду.

Тема 8 Провідні напрями, школи, течії політичної науки.

Класичні парадигми політологічного дослідження. Еволюція об'єкта політичної науки у першій половині ХХ ст. Предметні межі та структура політології бігевіорального періоду. Методологічні, теоретичні та емпіричні особливості політичної науки бігевіорального періоду.

1. *Бігевіоризм як методологія політичної науки.* Основні принципи методології бігевіоризму, її об'єкт, суб'єкти і предмет. Методологічні, теоретичні та емпіричні особливості політології бігевіорального періоду. Чиказька школа американської політичної науки. Дослідження Г. Лассуела, Ч. Мерріама та ін. Характерні риси «постбігевіоризму» як методу політичних досліджень.

Позитивістська, аксіологічна, постмодерністська тенденції в методології соціально-гуманітарного пізнання.

Позитивізм як метод дослідження політики. Основні методологічні принципи та джерела позитивізму. Позитивізм у політичній науці США. Основні правила використання методу наукового пізнання з позицій позитивізму.

Основні принципи методології інституціоналізму. Суб'єкти і предмет політології інституційного періоду. Методи, теоретичне і емпіричне знання в політології інституційного періоду.

Соціологічний інституціоналізм. М. Вебер про специфіку методів і об'єктивності соціально-політичного пізнання. Поняття «ідеальний тип». М. Вебер про політичні інститути. Дилеми та протиріччя концепції об'єктивності соціально-політичного пізнання М. Вебера.

Інституціоналізм раціонального вибору як методологія пізнання політики. Історичний інституціоналізм як методологія дослідження політичних акторів.

Методологія соціального пізнання К. Поппера. Критичний раціоналізм і принцип фальсифікації. Вчення про «три світи». Характеристика та форми історизму як методології соціальних досліджень. Методологічний номіналізм і есенціалізм. Соціальна інженерія.

Утилітаризм як методологія дослідження політичної науки. Основні принципи прагматизму як методології дослідження політичної науки. Основні методологічні принципи неореалізму як методології дослідження політичної науки. Основні методологічні принципи неолібералізму як методології дослідження політичної науки.

Методологія структурного функціоналізму у дослідженні політики. Сутність та теоретичні засади структурно-функціонального аналізу. Фундаментальні дослідження Т. Парсонса. Використання структурно-функціонального аналізу в сучасних політологічних дослідженнях.

Основні принципи соціологічного підходу до розуміння політики. Політична економія як методологія дослідження політичних інститутів. Основні методологічні принципи політичної економії.

Методологія прагматизму Ч.С. Пірса. Прагматизм як метод мислення У. Джемса.

Принципи дослідження політичної сфери Дж. Д'юї. Методи вивчення політики Дж. Брайса. Модерн у політиці за Е. Гідденсом.

Моделі соціального та політичного розвитку Ф. Феррароті. Основні принципи постмодерністського концептуального осмислення демократії. Теорія постдемократії К. Крауча. Теорія Другого модерну як засіб осмислення політичної комунікації.

Теорія політичної культури Г. Алмонда. Концепт суб'єктивного розмаїття як методологія нового розуміння політики. Роль суб'єктивності та цінностей у політологічному знанні.

Ідея об'єктивності наукового дослідження Е. Дюркгейма. Політична етика І. Бентама.

Методологія неолібералізму та неореалізму у дослідженні міжнародних відносин. Концепція глобалізації та модернізації політики У. Бека.

Тема 9 Сучасний стан і проблеми політичної науки.

Інституціоналізація політичної науки та динаміка її дослідницької проблематики. Загальнонаукові, внутрішньо наукові та соціально-політичні передумови становлення політології. Особливості інституціоналізації політичної науки в США, Англії, Франції, Німеччині. Тенденції в розвитку та становленні політології (континентальна і англо-американська політологія). «Три вершини» в розвитку політичної науки за Г. Алмондом. Становлення та діяльність Міжнародної асоціації політичних наук (МАПН).

Розвиток предмету політичної науки. Широке та вузьке розуміння предмету політології. Формальний, змістовий і процесуальний виміри політики. Структура знання про політику. Структурні блоки політичної науки згідно рішень Міжнародного колоквиуму ЮНЕСКО

з проблем політичної науки (1948). Політична теорія, емпірична політологія та прикладна політологія.

Формування постіндустріальних суспільств та специфіка їх у політичному житті. Антропоцентризм і мультипарадигмальність сучасної науки. Суб'єкти сучасних політичних досліджень. Постбігейвіоріальна революція у політичній науці середини ХХ століття.

Об'єкт, суб'єкти і предметні межі постбігейвіоральної політології, її горизонтальна і вертикальна структура. Засоби і методи постбігейвіоральної політології. Склад і структура сучасного політологічного знання. Традиційні і нові проблеми політичної науки.

Предметні та методологічні відмінності між національними політичними науками країн Заходу. Місце української політології у світовій політичній науці. Інституціоналізація політичної науки в Україні.

Тема 10 Склад і структура процесу пізнання в політологічному дослідженні.

Класифікації об'єктів і предметів політологічних досліджень. Класифікації методів вивчення політики. Підбір методологічного інструментарію політологічного дослідження. Типології досліджень. Наукові проблеми політології та типові комплекси методологічних і організаційних засобів їх вирішення.

Рівні теоретико-методологічного осмислення політичної реальності. «Драбина абстракцій» за Дж. Сарторі. Теорії середнього рівня як засіб впорядкування емпіричних даних. Закономірності політичної сфери. Принципи детермінізму в аналізі політики (Г. В. Гегель, О. Конт, К. Маркс). Позиція заперечення жорстких законів історії (К. Поппер). Ситуативний і ймовірнісний характер закономірностей соціально-політичної сфери. Різновиди та приклади закономірностей в політиці. С. Ларсен про закономірності політичної сфери: закономірності ефектів політичних інститутів, політичних механізмів, не запланованих результатів політичних процесів, змін і конфліктів в політичних системах, результатів політичній організації, циклічних процесів у великих системах.

Модуль другий «Методологічні принципи та методи наукового пізнання у політологічних дослідженнях»

Тема 11 Система основоположних методологічних принципів політологічного дослідження.

Поняття «принцип». Система принципів наукового пізнання, їх загальна характеристика. Поняття принципів політологічного дослідження. Принцип об'єктивності. Принцип історизму. Принцип системності. Принцип всебічності. Принцип наступності (спадкоємності). Принцип антропологізму. Принцип спростування хибних тверджень, фальсифікацій і спотворень.

Тема 12 Об'єктивність та історизм політологічного знання.

Вимога об'єктивності наукового знання, його походження і сутність. Об'єктивність як методологічний принцип дослідження політики.

Стратегії досягнення об'єктивності політологічного знання. Єдність суб'єкта та об'єкта пізнання в соціогуманітарних науках. Проблема об'єктивності в політологічному пізнанні. Проблема ціннісної нейтральності дослідника. Передумови суб'єктивності політологічного знання. "Партійність" суб'єкта політичного пізнання і роль цінностей в структурі політологічного знання. Стратегії досягнення об'єктивності політологічного знання: виключення, боротьба або синтез цінностей. Співвідношення об'єктивності та суб'єктивності.

Історизм як методологічний принцип наукового дослідження політики.

Тема 13 Проблема детермінізму та перевірюваності у політичній науці.

Причинність і детермінізм. Парадигми політичної науки про детермінізм і індетермінізм політики. Науковий закон. Різновиди наукових законів. Статистичні закономірності та тенденції. Наукові закони і закономірності, тенденції політичних явищ і процесів.

Істинність наукового знання та її тлумачення. Абсолютна і відносна істина. Теорії істини. Філософські парадигми політології про способи перевірки істинності знання. Способи перевірки істинності політологічного знання. Верифікація та фальсифікація. Логічне доказ.

Практика і експеримент. Тріангуляція. Фактори, що ускладнюють перевірку політологічного знання.

Тема 14 Джерельно-інформаційне забезпечення політологічного дослідження.

Джерельна база політологічних досліджень. Поняття, принципи та види класифікації джерел політологічних досліджень. Характеристика основних класів джерел дослідження політики. Нормативно-правові акти як джерело інформації в політологічному дослідженні. Електронні документи. Онлайнові соціальні мережа як джерело політологічних знань.

Основні методи джерелознавчої евристики та критики. Методи джерелознавчої евристики. Методика бібліографічного пошуку опублікованих джерел. Методи аналізу документів в політологічному дослідженні. Методи джерелознавчої критики. Методика встановлення справжності джерела, атрибуції, встановлення часу, місця, обставин та мотивів походження джерел. Репрезентативність джерел та їх інтерпретація.

Поняття інформаційно-аналітичних технологій. Критерії відбору та оцінки аналітичної інформації. Поняття “конфіденційна інформація” та її роль в аналізі політики. Легальність, достовірність та актуальність аналітичної інформації.

Специфіка обробки міжнародної інформації та проведення аналізу міжнародних відносин. Роль дезінформації в аналізі політики. Основні вимоги до професійної діяльності в аналізі політики. Аналітичні документи у сфері політики : поняття та класифікація, загальна характеристика.

Тема 15 Поняття та типологія методів політологічного пізнання.

Поняття «метод наукового пізнання». Класифікація методів політичного дослідження. Загальнонаукові, соціально-гуманітарні та спеціально-наукові, якісні та кількісні, нормативні та емпіричні методи. Системний підхід, його місце та роль у науковому пізнанні. Принципи системного підходу. Сутність системного аналізу та його специфіка в політологічному пізнанні. Синергетична парадигма пізнання політики. Сучасне значення системних методів дослідження соціально-політичного життя.

Тема 16 Загальні та спеціальні методи наукового пізнання у політологічному дослідженні.

Історичний метод сучасного політичного вивчення. Міждисциплінарний підхід.

Ситуаційний аналіз: проблемно-політична ситуація як вихідний пункт політичного аналізу. Макро- та мікропідход до політичної ситуації. Типи політичних ситуацій: локальні, регіональні, глобальні. Вертикальний та горизонтальний, діагностичний та проблемний типи ситуаційного аналізу.

Івент-аналіз. Види івент-аналізу: спрямований і неспрямований. Основні етапи проведення івент-аналізу. Досвід застосування івент-аналізу в прикладній політології.

Позиційно-ресурсний метод. Поняття «політична вага». Характеристики акторів: позиції; контроль за ресурсами; ставлення до носіїв влади. Ситуаційна оцінка розстановки політичних сил.

Методи дослідження : емпіричний, діалектичний, системний, інституційний, компаративний (порівняльний), соціологічний, бігевіоральний, структурно-функціональний, функціональний, психологічний та ін. Структурно-функціональний аналіз в політологічному дослідженні.

Особливості застосування наукових методів у політологічному дослідженні : case-study, кроснаціональні порівняння, крос-регіональні порівняння, статистичні і дескриптивні дослідження, крос-темпоральні порівняння.

Кількісні методи у політологічних дослідженнях.

Тема 17 Компаративістика у методології політичних досліджень.

Проблема порівняння у політичній науці. Основні принципи порівняльної політології. Порівняльна політологія Е. Фрімена.

Багаторівневість порівняльних досліджень. Порівняльне політичне дослідження: дизайн, параметри порівняння, відбір змінних, безпеки та помилки.

Методи порівняльних досліджень. Історико-порівняльний метод М. Ковалевського. Крос-національний метод. Діахронний і синхронний аналіз. Крос-темпоральний аналіз. Порівняльно-орієнтоване вивчення політичних процесів.

Тема 18 Методи моделювання у політологічних дослідженнях.

Наукове пізнання і моделювання. Доцільність та особливості використання моделювання у політологічних дослідженнях. Поняття “моделювання політичних процесів”. Поняття “модель”. Модель як метод опису системи. Класифікація моделей. Моделі складу та структури системи. Змістовні та формалізовані моделі. Лінійні і нелінійні моделі. Структурне моделювання. Когнітивне моделювання.

Методи моделювання систем. Математичні та комп'ютерні моделі в аналізі та прогнозуванні політичних процесів : необхідність, мета та завдання використання. Види математичних моделей складних систем: системи, що описуються звичайними диференційованими рівняннями, дискретні та агрегативні системи. Методика застосування математико-статистичних методів контент-аналізу, кореляційного, регресійного та факторного аналізу та інших для наукової критики і використання джерел дослідження політичних інститутів і процесів. Принципи та особливості використання методу комп'ютерного тестування.

Тема 19 Базові методики прикладного аналізу міжнародних відносин.

Поняття методу прикладного аналізу міжнародних відносин. Класифікація аналітичних методів дослідження міжнародних відносин. Контент-аналіз як метод дослідження міжнародних ситуацій і процесів. Техніка застосування методики контент-аналізу. Івент-аналіз як метод дослідження міжнародних відносин. Методи системного аналізу у зовнішній політиці. Когнітивне картографування як метод дослідження міжнародних ситуацій і процесів. Стратегічний аналіз : концептуальні та функціональні особливості.

Наукове прогнозування у сфері міжнародних відносин : необхідність, типи та види. Типи наукових прогнозів у сфері міжнародних відносин. Основні вимоги до висування політичних прогнозів. Стадії підготовки політичного прогнозу. Науковий інструментарій політичного прогнозування у сфері міжнародних відносин. Результати і критерії ефективності політичного прогнозування. у сфері міжнародних відносин. Методика здійснення прогнозного проекту у сфері міжнародних відносин.

Тема 20 Сучасні засоби і техніки політологічного дослідження. Соціологічна техніка дослідження політичних явищ. Польові дослідження. Опитування та їх форми. Анкетування і інтерв'ю як форми опитування. Закриті, відкриті, напівзакриті питання, прямі й опосередковані питання. Правила постановки питань. Інтерв'ю: стандартизоване та нестандартизоване. Спостереження: різновиди та приклади. Експеримент: особливості застосування в соціально-політичній сфері, різновиди, приклади. Якісні методи: фокус-група, біографічний метод.

Інтернет в політиці. Аналітичні сайти мережі Internet. Особливості використання соціальних мереж.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Цивілізаційні і національні особливості політичного пізнання	2
2.	Мова політичної науки	2
3.	Провідні напрями, течії та школи політичної науки	6
4.	Об'єктивність та історизм політологічного знання	2
5.	Джерелознавча евристика та критика в політологічних дослідженнях	2
6.	Спеціальні наукові методи у політологічному дослідженні	2
7.	Методи моделювання у політологічних дослідженнях	2
8.	Методи прикладного політологічного аналізу міжнародних відносин	2
	Всього	20

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Перший семестр

Модуль перший «Методологія як форма наукового пізнання політичної науки, її провідні напрями, школи, течії»

Семінарське заняття 1

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ І НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ПІЗНАННЯ

2 год

Мета : визначити цивілізаційні особливості політичного знання, виокремити та проаналізувати їх відмінності у зарубіжних країнах та Україні.

Ключові поняття : національна політична наука, політичне знання, політичне пізнання, цивілізація, цивілізаційні цінності.

Питання для обговорення :

1. Цивілізаційні цінності в структурі політичного знання. Відмінності у політичному пізнанні на Заході та Сході.
2. Предметні та методологічні відмінності між національними політичними науками країн Заходу: Німеччина, Франція, Велика Британія, США.
3. Місце української політології у світовій політичній науці.

Завдання для самостійної роботи :

1. Складіть порівняльну таблицю особливостей розвитку політичної науки у країнах Західної Європи та Україні за такими ознаками : 1) об'єкти; 2) предмети; 3) методи дослідження.

Запитання для самоперевірки :

1. Назвіть та охарактеризуйте передумови соціально-географічної диференціації політичного пізнання.
2. На яких цивілізаційних цінностях базується сучасне розуміння політики?
3. У чому полягають відмінності у політичному пізнанні у країнах Заходу та Сходу.
4. Чи є різниця в предметному полі політологічних досліджень європейських країнах та США та в чому вона полягає?
5. Які спільні та специфічні методи наукового дослідження використовують західні політологи?
6. У чому полягає предметна специфіка національної політичної науки в Україні, охарактеризуйте основні методи політологічних досліджень українських науковців.

Література для опрацювання

Підручники та навчальні посібники

Бебик В. М. Політологія : теорія, методологія, практика : підручник. Київ : МАУП, 1997. 248 с.

Гаєвський Б. А. Сучасна українська політологія : навч. посіб. Київ : Вид-во МАУП, 1999. 265 с.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів : Львівський держ. університет імені Івана Франка, 1999. 227 с.

Кирилюк Ф. М. Новітня політологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2009. 564 с.

Політологія: історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров'я, 2000. 632 с.

Потульницький В. А. Історія української політології. Київ : Либідь, 1992. 232 с.

Потульницький В. А. Теорія української політології. Київ, 1993. 250 с.

Теорія політики: підручник / Денисенко В. М., Бліхар В. С., Требін Н. П., та ін. Львів : Ліга-Прес, 2015. 668 с.

Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія : підручник. Київ : ЦУЛ, 2010. 472 с.

Монографії та статті

Вебер М. Покликання до політики. *Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика.* / пер. з німец. О. Погорілого. Київ, 1998. С. 173–191. URL : litopys.org.ua/weber/wbs08.htm.

Кармазіна М. С. Політична наука в Україні: дисертаційний аспект. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2008. № 3(30). С. 17–28.

Козерод О. Сучасна єврейська політична думка: методологія вивчення та історіографія проблеми. *Єврейська громадсько-політична думка ХХ – початку ХХІ сторіччя в Україні* : монографія. Київ : ІПіЕНД, 2011. С. 8–65.

Колодій А. Предметне поле політичної науки в сучасний період. *Політична наука в Україні. 1991-2016* : у 2 т. ; т. 1. Політична наука: західні тренди розвідку й українська специфіка / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса; редкол.: чл.- кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор передм. О. Рафальський; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 44–91.

Круглашов А. Здобутки та проблемні питання розвитку сучасної політичної науки. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї.* Київ-Миколаїв : Укр. центр політ. менеджменту, 2009. Вип. 17. С. 22–30.

Круглашов А. Інтеграція української політичної науки в Європейський простір. *Наукові записки Інституту політичних і етнона-*

ціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. Вип. № 3-4 (83-84). 2016. С. 175–187.

Мадрига Т., Кобець Ю. Академічний статус політичної науки : світовий досвід та національна практика. *Політична наука : теорія, методологія, практика : монографія* / [за наук. ред. Климончука В. Й.]; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника ; Ф-т іст., політол. і міжнар. від-н. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2021. С. 4–27.

Методологія аналізу соціально-політичних проблем сучасного українського суспільства : Підсумк. матеріали круглого столу (17 червня 2004 р.) / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Каф. філософії, соціології держ. упр.; [Відп. ред. А. Решетніченко]. Дніпропетровськ, 2004. 99 с.

Рафальський О. Політична наука в Україні : здобутки та перспективи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3–4. С. 143–152.

Ротар Н. Теоретико-методологічні підходи в політичних дослідженнях. *Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 ч. Т. 1 : Політична наука : західні тренди розвитку й українська специфіка* / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса; редкол. : чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова) та ін. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 92–139.

Федорчук О. Політична наука в Україні: процес формування та інституціоналізації. *ЕМІНАК. Науковий щоквартальник*. 2010. № 1–4 (5). С. 90–94.

Семінарське заняття 2

МОВА ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

2 год

Мета : з'ясувати особливості понятійно-категоріальної організації політичної науки через призму його генези та специфіку понятійного апарату політології й політичної лексики.

Ключові поняття : дефініції, категорії, лексика політична, мова науки, поняття.

Питання для обговорення :

1. Генеза мови політичного пізнання.
2. Понятійно-категоріальна організація політичної науки.

3. Проблема розмежування понятійного апарату політології та політичної лексики.

Завдання для самостійної роботи :

1. На основі використання енциклопедичних і словникових видань (наведених у списку літератури та інших) складіть порівняльну таблицю дефініційного змісту основних понять і термінів відповідно до теми дисертаційного дослідження.

Запитання для самоперевірки :

1. З'ясуйте місце мови політичної науки у лексичній структурі наукової мови.

2. Сформулюйте суть понять «політична мова», «політичний дискурс».

3. Назвіть і охарактеризуйте види видань політологічних енциклопедичних та словникових видань.

4. Чим відрізняються наукові поняття та терміни від політичної лексики?

Література для опрацювання

Енциклопедичні та довідкові видання :

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.

Геополітика: енциклопедія: навч. посіб. За ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є. М. Суліми. Рек. МОН. Київ: Знання України, 2013. 919 с.

Енциклопедія політичної думки / За ред. Д. Міллера; пер. з англ. Н. Лисюк. Київ : Дух і літера, 2000. 472 с.

Кирилюк Ф. М. Новітня політологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2009. 564 с.

Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; за ред. І. Макліна, А. Макмілана. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 789 с.

Мала енциклопедія етнодержавознавства / Ред. кол. Ю. І. Рима-ренко, В. П. Андрющенко, В. Д. Бабкін та ін. Київ : Вид-во «ГЕНЕЗА»; «ДОВІРА», 1996. 942 с.

Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / за заг. ред. Н. М. Хоми; [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2015. 492 с.

Політична енциклопедія. Редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 808 с.

Політична наука. Словник : категорії, поняття і терміни / Кухта Б., Романюк А., Старецька Л. та ін. Львів : Кальварія, 2003. 500 с.

Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. ВНЗів / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Укр. Асоціація політологів. [Упоряд. В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна]. Київ : Генеза, 1997. 400 с.

Політологічний енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Укр. Асоціація політологів. [Упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

Політологія : довідник / Обушний М. І., Коваленко А. А., Ткач О. І. Київ : Довіра, 2004. 599 с.

Політологія : навч. енциклопедичний словник-довідник / за наук. ред. д-ра політ. н. Хоми Н. М.; [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 779 с.

Політологія : сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник / укладач В. М. Піча; наук. ред. Л. Д. Климанської, Я. Б. Турчин, Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 516 с.

Порівняльне правознавство. Порівняльна політологія: систематичний бібліографічний покажчик За ред. О. В. Кресіна, І. О. Кресіної. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 312 с.

Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / за наук. ред. Н. М. Хоми; [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2015. 396 с.

Філософський енциклопедичний словник / Голова ред. колегії В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Підручники та навчальні посібники :

Бебик В. М. Політологія : теорія, методологія, практика : підручник. Київ : МАУП, 1997. 248 с.

Політологія : історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров'я, 2000. 632 с.

Теорія політики: підручник / Денисенко В. М., Бліхар В. С., Требін Н. П., та ін. Львів : Ліга-Прес, 2015. 668 с.

Монографії та статті :

Дерев'янюк С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Вид-во "Місто НВ", 2011. 847 с.

Дерев'янюк С. Політична мова в умовах російсько-української війни. *Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки* : зб. тез III Міжнародної онлайн-конференції, 19 травня 2022 р. / за заг. ред. Н. Богданець-Білокаленко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 5–8.

Дерев'янюк С. М. Поняття "місцевий референдум" у законодавчих актах України : політико-правовий зміст дефініції. *Актуальні проблеми політики* : Зб. наук. праць / гол. ред. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Нац. ун-т "Одеська юрид. академія"; Південноукр. центр гендерних проблем, 2012. Вип. 46. С. 348–358. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1354/Derevanko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Дерев'янюк С. М. Термін "референдум" у новітній українській теорії права та політології : особливості дефініції й доцільність її уніфікації. *Політологічний вісник* : Зб. наук. пр. Київ : "ІНТАС", 2012. Вип. 59. С. 216–226.

Дерев'янюк С. М. Термін "референдум" у новітньому українському політичному дискурсі. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2012. Вип. 1–2 (52–53). С. 34–42. URL : http://www.ipiend.gov.ua/img/pm/file/PM_52_53_62.pdf

Жалай В. Я., Линник Т. Г., Пархоменко А. Ф., Рахманова І. І., Рубашова Л. М. Політична термінологія у сучасному інформаційному просторі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи* / НАН України, Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов ; редкол.: О. М. Ільченко (голов. ред.) та ін. Київ, 2019. С. 5–51. URL: https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202019/1_Zhalay_et_al.pdf

Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ : Світогляд, 2005. 315 с.

Петренко В. Особливості визначення політичної мови. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2007. № 2. С. 16–24.

Хома Н. Новотвори в сучасному політичному лексиконі: неологічний бум-2013-2014 та його відображення у навчальній політологі-

чний літературі. *Вісник Львівського національного університету. Сер. «Філософсько-політологічні студії»*. 2015. № 1 (6). С. 49–54. URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/6_2016/8.pdf

Яковлев М. В. Ментальні репрезентації та абстрактні поняття в концептосфері політичної науки. *Держава і право* : Зб. наук. пр. Серія Політичні науки. Вип. 83 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2019. С. 3–12.

Яковлев М. В. Складові термінологічного інструментарію дослідження концептосфери політичної науки. *Держава і право*: Зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Вип. 89 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2021. С. 288–296.

Семінарські заняття 3-5

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ, ШКОЛИ ТА ТЕЧІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

6 год

Мета : виокремити та охарактеризувати провідні напрями, школи та течії політичної науки, генезу їх формування, основні принципи, предметне поле та методи дослідження.

Ключові поняття : бігевіоризм, інституціоналізм, концепція глобалізації, концепція модернізації, неолібералізм, неореалізм, позитивізм, політична сфера, постдемократія, постмодернізм, прагматизм.

Перше заняття

Питання для обговорення :

1. Основні принципи методології бігевіоризму, її об'єкт, суб'єкти і предмет. Чиказька школа американської політичної науки. Дослідження Г. Лассуела, Ч. Мерріама та ін.

2. Характерні риси «постбігевіоризму» як методу політичних досліджень.

3. Основні методологічні принципи та джерела позитивізму. Позитивізм у політичній науці США.

4. Основні принципи методології інституціоналізму. Методи, теоретичне і емпіричне знання в політології інституційного періоду.

Друге заняття

Питання для обговорення :

1. Методологія прагматизму Ч.С. Пірса та У. Джемса.
2. Принципи дослідження політичної сфери Дж. Д'юї. Методи вивчення політики Дж. Брайса.
3. Модерн у політиці за Е. Гідденсом. Основні принципи пост-модерністського концептуального осмислення демократії (теорія постдемократії К. Крауча).

Третє заняття

Питання для обговорення

1. Методологія неолібералізму у дослідженні міжнародних відносин.
2. Методологія неореалізму у дослідженні міжнародних відносин.
3. Концепція глобалізації та модернізації політики У. Бека.

Завдання для самостійної роботи :

1. Виконати та презентувати на заняттях результати індивідуальних науково-дослідних завдань (згідно попереднього розподілу).

Література для опрацювання

Підручники та навчальні посібники

Бебик В. М. Базові засади політології : історія, теорія, методологія, практика. [Відп. ред. І. В. Хронюк]; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2-е вид., стер. Київ, 2001. 383 с.

Бебик В. М. Політологія : теорія, методологія, практика : підручник. Київ : МАУП, 1997. 248 с.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів : Львівський держ. університет імені Івана Франка, 1999. 227 с.

Історія політичної думки : підручник у 2-х т. / за ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2021. Том 1. Від зародження до початку ХХ ст. 404 с.

Історія політичної думки : підручник у 2-х т. / за ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2021. Т. 2. ХХ–початок ХХІ ст. 598 с.

Кирилюк Ф. М. Новітня політологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2009. 564 с.

Кухта Б. Політологія. Історія і теорія політичної науки : курс лекцій. Львів: Кальварія, 2004. 272 с.

Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2016. Т. 1. 516 с.

Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2017. Т. 2. 535 с.

Політологія : історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров'я, 2000. 632 с.

Теорія політики: підручник / Денисенко В. М., Бліхар В. С., Требін Н. П., та ін. Львів : Ліга-Прес, 2015. 668 с.

Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія : підручник.. Київ : ЦУЛ, 2010. 472 с.

Енциклопедичні та довідкові видання

Політична енциклопедія. Редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парлам. вид-во, 2011. 808 с.

Політична наука. Словник : категорії, поняття і терміни / Кухта Б., Романюк А., Старецька Л. та ін. Львів : Кальварія, 2003. 500 с.

Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. ВНЗів / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Укр. Асоціація політологів. [Упоряд. В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна]. Київ : Генеза, 1997. 400 с.

Політологічний енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Укр. Асоціація політологів. [Упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

Політологія : довідник / Обушний М. І., Коваленко А. А, Ткач О. І. Київ : Довіра, 2004. 599 с.

Хто є хто в європейській та американській політичній науці : малий політологічний словник / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук; За ред. Б. Кухти. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Львів : Кальварія, 1997. 288 с.

Монографії та статті

Бульдович П. В. *Методологія неоінституціонального підходу в сучасній політичній науці* : автореф. ... канд. політ. наук: 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки». Київ, 2018. 20 с.

Зербіно Д. *Наукова школа : лідер і учні*. Львів : Євросвіт, 2001. 208 с.

Круглашов А. *Здобутки та проблемні питання розвитку сучасної політичної науки. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ-Миколаїв : Укр. центр політ. менеджменту, 2009. Вип. 17. С. 22–30.

Політична наука в Україні XXI століття: стан та перспективи розвитку : Дослідження / Укл. С. Г. Рябов. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти» в Україні, 2005. 103 с.

Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т.1 *Політична наука : західні тренди розвитку й українська специфіка* / НАН України, Інст політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса ; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор передм. О. Рафальський ; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 656 с.

Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т. 2. *Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень* / НАН України, Інст політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор передм. О. Рафальський ; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 704 с.

Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т.1 *Політична наука : західні тренди розвитку й українська специфіка* / НАН України, Інст політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса ; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор передм. О. Рафальський ; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 656 с.

Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т. 2. *Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень* / НАН України, Інст політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор пе-

редм. О. Рафальський ; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 704 с.

Ротар Н. Теоретико-методологічні підходи в політичних дослідженнях. *Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 ч. Т. 1 : Політична наука : західні тренди розвитку й українська специфіка* / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса; редкол. : чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова) та ін. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 92–139.

Другий семестр

Модуль другий «Методологічні принципи та методи наукового пізнання у політологічних дослідженнях»

Семінарське заняття 6

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ТА ІСТОРИЗМ ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

2 год

Мета : сформуванню розуміння необхідності застосування у політологічних дослідженнях основних методологічних принципів наукового пізнання – об'єктивності і історизму, співвідношення об'єктивності та суб'єктивності, а також ціннісної нейтральності дослідника

Ключові поняття : історизм, нейтральність, об'єктивність, принципи наукової методології, суб'єктивізм.

Питання для обговорення :

1. Проблема об'єктивності в політологічному пізнанні.
2. Співвідношення об'єктивності та суб'єктивності. Проблема ціннісної й політичної нейтральності дослідника.
3. Історизм як методологічний принцип наукового дослідження політики.

Завдання для самостійної роботи :

1. Поміркуйте над тим, чи можливе досягнення об'єктивного знання про політичні події, явища і процеси.

Запитання для самоперевірки :

1. Назвіть методологічні принципи наукового пізнання.
2. У чому полягає об'єктивність політологічного пізнання.
3. Яким чином можна досягнути об'єктивності у дослідженні сфери політичного?
4. У чому виявляється суб'єктивність наукового пізнання?
5. Чи згодні з твердженням, що істина є результатом поєднання об'єктивного і суб'єктивного?
6. Чи може бути дослідник ціннісно й політично нейтральним?
7. Якими є вимоги застосування принципу історизму в політологічному дослідженні?

Література для опрацювання :

Бєбик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. [Відп. ред. І. В. Хронюк]; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2-е вид., стер. Київ, 2001. 383 с.

Дерев'янку С. М. Безпековий вимір народовладдя в умовах гібридної війни. *Держава і право : зб. наук. пр. Серія. Політичні науки*. Вип. 87 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2020. С. 308–318.

Дерев'янку С. Методологія дослідження народовладдя. *Політична наука : теорія, методологія, практика : монографія* / [за наук. ред. Климончука В. Й.]; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника ; Ф-т іст., політол. і міжнар. від-н. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2021. С. 91–114.

Дерев'янку С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Вид-во “Місто НВ”, 2011. 847 с.

Кармазіна М. С. Між історією і політикою. Київ : ЕПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 560 с.

Полевой Н. А. Прогнозирование смены парадигм исторического познания : поиск метода : монография. Одесса : Фенікс, 2010. 168 с.

Політична наука: Методи досліджень : підручник. Рек. МОН. / За ред. О. А. Габрієляна. Київ : ВЦ “Академія”, 2012. 320 с. Серія “Альма-матер.

Політологія: історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров'я, 2000. 632 с.

Токовенко О. С. Наукове пізнання політичної реальності як еволюційний процес. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія.* 2013. Т. 21. Вип. 23(1). С. 3–8.

Токовенко О. С. Суб'єктність політичного пізнання: гносеологічний вимір. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences.* 2018. № 1 (1-2). С. 115–121.

Семінарське заняття 7

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧА ЕВРИСТИКА ТА КРИТИКА В ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

2 год

Мета : засвоїти основи методики евристики джерел політологічних досліджень, їх виявлення та відбору, аналітичної та синтетичної критики.

Ключові поняття : аналітична критика джерел, аналітичний документ, джерело, джерелознавча критика, евристика, синтетична критика джерел.

Питання для обговорення :

1. Методика бібліографічного пошуку опублікованих джерел.
2. Нормативно-правові акти як джерело інформації в політологічному дослідженні.
3. Онлайнві соціальні мережі як джерело політологічних знань.
4. Аналітичні документи у сфері політики : поняття та класифікація, загальна характеристика.

Завдання для самостійної роботи :

1. Складіть перелік соціальних мереж, які містять джерельну інформацію з теми Вашого дисертаційного дослідження.

Запитання для самоперевірки :

1. Визначте роль друкованих видань у джерельній базі дослідження.
2. Назвіть відомі книгозбірні опублікованих джерел.
3. Які є види інформаційно-довідкових видань наукових бібліотек?
4. Як Ви розумієте поняття «репрезентативність» джерельної ба-

зи дослідження?

5. Поясніть з якою метою необхідним є використання у політологічних дослідженнях нормативно-правових актів.

6. Назвіть бази нормативно-правових актів та особливості доступу до них.

7. Назвіть послідовність процедур джерелознавчої критики.

8. Чи може бути інформація соціальних мереж використана як емпірична основа наукових досліджень?

9. Визначте особливості інформації он-лайн джерел та її використання.

10. Які види аналітичних документів використовуються у сфері дослідження політики?

11. Наведіть загальну характеристику основних видів аналітичних джерел.

Література для опрацювання :

Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. [Відп. ред. І. В. Хронюк]; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2-е вид., стер. Київ, 2001. 383 с.

Вдовичин І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. 247 с.

Дерев'янка С. Зміни до Конституції України як питання політичної доцільності. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. Вип. 14. Івано-Франківськ, 2020. С. 37–45. URL: <https://scijournals.pnu.edu.ua/index.php/politics/archives>

Дерев'янка С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Вид-во "Місто НВ", 2011. 847 с.

Політична наука: Методи досліджень : підручник. Рек. МОН. / За ред. О. А. Габрієляна. Київ : ВЦ "Академія", 2012. 320 с. Серія "Альма-матер.

Прикладна політологія : навч. посіб. Рек. МОН / За ред. В. П. Горбатенка. Київ : ВЦ "Академія", 2008. 472 с. Альма-матер.

Скрипнюк О. В., Селіванов В. М. Методологічні проблеми взаємозв'язку права і політики. *Право України*. Київ, 2007. № 12. С. 14–21.

Семінарське заняття 8

СПЕЦІАЛЬНІ НАУКОВІ МЕТОДИ У ПОЛІТОЛОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

2 год

Мета : набути знання про систему спеціальних політологічних методів та особливості їх використання у наукових дослідженнях.

Ключові поняття : крос-національні порівняння, крос-регіональні порівняння, крос-темпоральні порівняння, метод, політологічне дослідження, система методів, статистичні і дескриптивні дослідження, case-study.

Питання для обговорення :

1. Поняття «методу» у науковому дослідженні.
2. Класифікація політологічних методів.
3. Особливості застосування наукових методів у політологічному дослідженні : case-study, крос-національні порівняння, крос-регіональні порівняння, статистичні і дескриптивні дослідження, крос-темпоральні порівняння.

Завдання для самостійної роботи :

1. Визначте перелік політологічних методів, які можуть бути застосовані у Вашому дисертаційному дослідженні та їх цільове призначення.

Запитання для самоперевірки :

1. Сформулюйте суть понять «метод», «система методів».
2. Яке місце займають методи в методології науки?
3. Назвіть класифікаційні ознаки систематизації методів.
4. Назвіть і охарактеризуйте основні групи методів.
5. Які спеціальні методи притаманні політичній науці?
6. Охарактеризуйте особливості використання політологічних методів у наукових дослідженнях.
7. Коли в політологічному дослідженні слід використовувати міждисциплінарний підхід?
8. У чому зміст історичного (термінологічного, структурно-функціонального) методу дослідження політики ?

Література для опрацювання :

Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. [Відп. ред. І. В. Хронюк]; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2-е вид., стер. Київ, 2001. 383 с.

Валевський О. Л., Ребкало В. А. Теорія і практика політичного аналізу. Київ : Міленіум, 2003. 227 с.

Горбатенко В., Петренко І. Метод “Делфі” та специфіка його застосування у прогностичних розробках : [методологія політологічних досліджень]. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2008. № 6. С. 174–182.

Горбатенко В. П. Політичне прогнозування : теорія, методологія, практика. Київ : Генеза, 2006. 395 с.

Денисенко В. М., Матвієнків С. М., Штерн В. Ю. Політологія. Вступ до спеціальності : підручник. Рек. МОН. Львів : Астролябія, 2007. 360 с.

Дерев'янюк С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Вид-во “Місто НВ”, 2011. 847 с.

Зеленько Г. І. Методологія порівняльних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 3. Київ, 2010. С. 184–189.

Кальниш Ю. Г. Політична аналітика в державному управлінні : теоретико-методологічні засади : Монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2006. 272 с.

Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології: теорія, методологія, практика. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Центр учб. л-ри, 2011. 311 с.

Політична наука: Методи досліджень : підручник. Рек. МОН. / За ред. О. А. Габрієляна. Київ : ВЦ “Академія”, 2012. 320 с. Серія “Альма-матер”.

Політологія: історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров'я, 2000. 632 с.

Прикладна політологія : навч. посіб. Рек. МОН. / За ред. В. П. Горбатенка. Київ : ВЦ “Академія”, 2008. 472 с. Альма-матер.

МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ У ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

2 год

Мета : засвоєння основ моделювання політичних процесів та доцільності їх використання для аналізу та прогнозування

Ключові поняття: аналіз політики, комп'ютерні моделі, методи, математичні моделі, моделювання у політиці

Питання для обговорення :

1. Математичні та комп'ютерні моделі в політологічних дослідженнях: необхідність, мета та завдання використання.
2. Загальні принципи побудови математичних моделей систем. Види математичних моделей складних систем.
3. Внутрішньо- та зовнішньополітичні моделі та сценарії. Методика їх побудови та використання.

Завдання для самостійної роботи :

1. Створіть модель об'єкту дисертаційного дослідження з урахуванням вимог моделювання політичних процесів.

Запитання для самоперевірки :

1. Сформулюйте суть поняття «модель»?
2. З якою метою використовуються моделі у наукових дослідженнях?
3. Назвіть завдання моделювання політичних процесів.
4. Назвіть та поясніть загальні принципи побудови математичних моделей систем.
5. Які види математичних моделей використовуються в сучасних політологічних дослідженнях?
6. Для чого створюються внутрішньо- та зовнішньополітичні моделі та сценарії?
7. Опишіть схему побудови прогнозних сценаріїв та її складові.

Література для опрацювання
Підручники та навчальні посібники;

Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 246 с.

Денисюк С. Г., Шиян А. А. Моделювання політичних процесів. *Прикладна політологія* : навч. посіб. / за ред. В. П. Горбатенка. Київ : ВЦ “Академія”, 2008. 472 с. (Серія “Альма-матер”).

Політична наука: Методи досліджень : підручник. Рек. МОН. / За ред. О. А. Габрієляна. Київ : ВЦ “Академія”, 2012. 320 с. Серія “Альма-матер.

Політологія : історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров’я, 2000. 632 с.

Монографії та статті :

Бебик В. М. Базові засади політології : історія, теорія, методологія, практика. [Відп. ред. І. В. Хронюк]; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2-е вид., стер. Київ, 2001. 383 с.

Бойко-Бойчук Л. Метод матриць : застосування у політичних дослідженнях. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2008. № 1. С. 165–176.

Булгаков В. А. Мережний підхід як методологія дослідження політичних систем. *Політологічний вісник*. Київ, 2011. № 56. С. 234-243.

Гондюл В. П. Моделі відображення станів держави при аналізі міжнародних відносин. *Науковий вісник дипломатичної Академії України*. Випуск 7. Київ, 2002. С. 37–46.

Денисюк С. Математичне моделювання як метод дослідження політичних процесів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2009. № 1. С. 32–43.

Дерев’янка С. М. Конституційна модель референдуму в Україні : політико-правові мотиви доцільності оновлення. *Сучасна українська політика*. Київ : Вид-во “Центр соціальних комунікацій”, 2012. Вип. 26. С. 7–17.

Дерев’янка С. М. Інститут місцевого референдуму в Україні : доцільність та перспективи оновлення його конституційної моделі. *Прикарпатський вісник Наукового Товариства ім. Шевченка : Серія “Думка”*. 2018. Вип. 5 (49). С. 85–96.

Дерев'янюк С. М. Моделі конституційного референдуму за конституціями України та держав Європейського Союзу : порівняльно-типологічна характеристика. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 3. С. 106-110. URL : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2008_3/2008_3.pdf

Дерев'янюк С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Вид-во "Місто НВ", 2011. 847 с.

Клюєв К. Г. Математичне моделювання як ефективний метод дослідження політичних процесів. *Політичне життя*. 2016. № 1–2. С. 19–23.

Корнієнко В. О., Денисюк С. Г., Шиян А. А. Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі : монографія. Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. 185 с.

Півончук І. Використання прикладного моделювання під час аналізу міжнародних політичних процесів URL : <http://nato.pu.if.ua/journal/2009/2009-24.pdf>

Польовий М. А. Нейромережеве моделювання функціонування міжнародних регіональних спільнот на прикладі ЄС. *Актуальні проблеми політики зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), М. А. Польовий (відп. секр.) [та ін.] ; НУ "ОЮА", Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2015. Вип. 54. С. 212–220.*

Польовий М. А. Політичне картографування як метод моделювання політичних процесів. *Вісник національного технічного університету "Київський політехнічний інститут". Серія "Політика. Соціологія. Право"*. 2011. Вип. II (10). С. 27–31.

Польовий М. А. Політичні процеси : теорія та практика моделювання : монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 288 с.

Прикладна політологія : навч. посіб. Рек. МОН / За ред. В. П. Горбатенка. Київ : ВЦ "Академія", 2008. 472 с. Альма-матер.

Ткачук В. Моделювання як метод аналізу політичних процесів. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2000. Вип. 2. С. 10–15.

Ткачук В. Методологічні проблеми аналізу політичної трансформації України. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2001. Вип. 3. С. 324–329.

Ткачук В. Моделювання в системі методів аналізу політичних процесів. *Людина і політика*. 2004. Вип.2. С. 58–62.

Ткачук В. Особливості дослідження та моделювання політичних процесів в Україні. *Людина і політика*. 2004. Вип.4. С. 34–40.

Derevianko S., Derevianko O. Models of local referendum according to the constitutions of Ukraine and countries of Central and Eastern Europe: comparative-typological characteristics. *Samorząd terytorialne w Konstytucjach wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej : Zarys problematyki* / Redakcja Iwona Lasek-Surowiec. Chelm, 2018. S. 87–101.

Семінарське заняття 10

МЕТОДИ ПРИКЛАДНОГО ПОЛІТОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

2 год

Мета : систематизувати знання про аналітичні методи дослідження міжнародних відносин та особливості їх використання у дисертаційному дослідженні.

Ключові поняття : аналіз, аналітичний документ, аналітичні методи, математико-статистичні методи, прикладний політологічний аналіз.

Питання для обговорення :

1. Поняття методу аналізу політики. Класифікація аналітичних методів.

2. Сутність прикладного політичного аналізу. Прикладні аналітичні методики.

3. Ситуаційний аналіз та його різновиди. Методика експертних оцінок.

4. Методика застосування математико-статистичних методів : контент-аналізу, кореляційного, регресивного, факторного аналізу та інших для наукової критики і використання джерел дослідження політики.

Завдання для самостійної роботи :

1. Оберіть один з аналітичних методів і опишіть методику його конкретного застосування у дисертаційному дослідженні.

Запитання для самоперевірки :

1. Сформулюйте суть поняття «аналіз політики».
2. За якими ознаками класифікують аналітичні методи.
3. Назвіть відомі аналітичні методи та охарактеризуйте особливості їх використання.
4. З якою метою використовується метод експертних оцінок?
5. Оцініть ефективність застосування методу експертних оцінок в політологічному дослідженні.
6. Що спонукало політологів звернутися до математичних методів дослідження?
7. Опишіть конкретну методику використання кожного з названих математико-статистичних методів.

Література для опрацювання :

Ващенко К. Політичний аналіз і прогноз: методологія дослідження. *Сучасна українська держава: історичні імперативи становлення, тенденції та проблеми розвитку* : зб. Київ : ІПіЕНД, 2007. С. 85–100.

Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 246 с.

Геополітика: енциклопедія: навч. посіб. За ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є. М. Суліми. Рек. МОН. Київ: Знання України, 2013. 919 с.

Годлюк А. М. Аналітичні інститути (мозкові центри) у зовнішній політиці США. *Проблеми міжнародних відносин*: Зб. наук. пр. Київ : КиМУ, 2011. Вип. 2. С. 78-88; URL: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p02/05%20godluk.pdf>

Гондюл В. П. Моделі відображення станів держави при аналізі міжнародних відносин. *Науковий вісник дипломатичної Академії України*. Випуск 7. Київ, 2002. С. 37–46.

Горбатенко В., Петренко І. Метод “Делфі” та специфіка його застосування у прогнозних розробках : [методологія політологічних досліджень]. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2008. № 6. С. 174–182.

Горбатенко В. П. Політичне прогнозування : теорія, методологія, практика. Київ : Генеза, 2006. 395 с.

Дерев'янка С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Вид-во "Місто НВ", 2011. 847 с.

Півончук І. Використання прикладного моделювання під час аналізу міжнародних політичних процесів URL : <http://nato.pu.if.ua/journal/2009/2009-24.pdf>

Політологія: історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров'я, 2000. 632 с.

Ржевська Н. Ф. Аналітичні центри на заході та в Україні : порівняльний аналіз. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/19146>

Рубанов В. Політичний аналіз і аналіз політики : загальне й особливе : [проблеми методології]. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2009. № 6. С. 36–47.

Рубанов, В. В. Теорія та методологія політичної аналітики : монографія. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 234 с.

Юськів Б. Особливості експертного оцінювання в політичному аналізі (на основі використання номінальних шкал). *Вісник Львівського університету : зб. наук. пр. ЛНУ ім. І. Франка*, 2011. Вип. 1. С. 345–351. Серія : філософсько-політологічні студії.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Методологія політичної науки як сфера наукових знань і навчальна дисципліна	2
2.	Наукове пізнання: сутність, структура, рівні та способи. Специфіка природничо-наукового та соціогуманітарного пізнання	4
3.	Теоретичні підстави, цивілізаційні і національні особливості політичного пізнання	10
4.	Політологічне дослідження як форма наукового пізнання	4
5.	Поняття та структура методології політичної науки	4
6.	Створення теорії : поняття і гіпотези в політології. Мова політичної науки	8
7.	Генеza становлення та розвитку політичної науки	6
8.	Провідні напрями, течії та школи політичної науки	12
9.	Сучасний стан і проблеми політичної науки	4
10.	Склад і структура процесу пізнання в політологічному дослідженні	6
11.	Система основоположних методологічних принципів політологічного дослідження	4
12.	Об'єктивність та історизм політологічного знання	6
13.	Проблема детермінізму та перевірюваності у політичній науці	4
14.	Джерельно-інформаційне забезпечення політологічного дослідження	8
15.	Поняття та типологія методів політологічного пізнання	6
16.	Загальні та спеціальні методи наукового пізнання у політологічному дослідженні	8

17.	Компаративістика у методології політичних досліджень	6
18.	Методи класифікації та моделювання у політологічних дослідженнях.	6
19.	Базові методики прикладного аналізу міжнародних відносин	6
20.	Сучасні засоби і техніки політологічного дослідження	6
	Разом	120

Самостійна робота здобувачів має на меті формування їх пізнавальної активності, засвоєння основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості тощо.

У процесі самостійної роботи здобувачі мають удосконалити вміння та навички: організації самостійної навчальної діяльності; пошуку та аналізу джерел; опрацювання нормативно-правових актів, наукової літератури, статистичної інформації та даних соціологічних досліджень; виконання індивідуальних науково-дослідних завдань (презентацій, доповідей) та ін.

Кожен здобувач повинен уміти раціонально організувати свою самостійну навчальну діяльність. Важливим є вміння скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу аспірант повинен виділяти для роботи в Науковій бібліотеці. За умов дистанційного навчання слід використовувати електронні ресурси Наукової бібліотеки : електронний каталог, віртуальну довідку; електронні фонди наукових та навчально-методичних видань; репозитарій та ін. У процесі роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез.

Конспект джерел є стислим викладом основної сутності опрацьованого матеріалу, має бути стислим, змістовним і записаним своїми словами та формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, вислови слід записувати до конспекту повністю з посиланням на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо ви-

тримувати логічний зв'язок між окремими складовими тексту. У тексті конспекту корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої думки в короткій змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну необхідно користуватися довідковою літературою : енциклопедіями, енциклопедичними словниками, довідниками тощо. Аспірант повинен достатньо вправно користуватися персональним комп'ютером.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Вимоги до виконання

Індивідуальне завдання виконується **кожним** аспірантом у вигляді **графічної презентації**.

Перелік тем завдань відповідає питанням, які виносяться на обговорення на семінарських заняттях і на підсумковий контроль. Здобувач може запропонувати власну тему, виходячи з його наукових інтересів чи теми кваліфікаційної (дисертаційної) роботи у розрізі тематики навчальної дисципліни й узгодити її з викладачем.

Основна *мета* презентації – це забезпечення стислого та наочного подання основних результатів виконаної роботи.

Основні етапи створення презентації:

Презентації виконуються за такою *орієнтовною схемою*:

- титульний слайд (предмет, тема, автор – ім'я та прізвище аспіранта);
- план (не більше трьох пунктів);
- виклад основного матеріалу;
- висновки;
- список використаних джерел.

Кількість окремих слайдів презентації залежить від особливостей теми. Рекомендований обсяг – 20+ слайдів.

Презентація повинна бути витримана в єдиному стилі. Допускається використання анімації при перемиканні слайдів. У презентацію можуть включатися відеоматеріали.

Презентацію рекомендується виконувати за допомогою програмного забезпечення MS POWERPOINT 97 (або 2000). Для цього :

1. Запустіть PowerPoint і у вікні, що з'явиться, виберіть один із трьох варіантів створення презентації.
2. Виберіть стиль оформлення презентації.
3. Наповніть кожний слайд необхідною інформацією.
4. Налаштуйте анімаційні ефекти кожного візуального об'єкта й процедури зміни слайдів.
5. Збережіть створену презентацію.

Термін виконання завдання – до ___ грудня 202__ року

Наступний етап – презентація виконання ІНДЗ на занятті контролю самостійної роботи (згідно з розкладом у грудні місяці).

Виконані індивідуальні завдання **надіслати** викладачу С. М. Дерев'янку на електронну пошту serhii.derevianko@pnu.edu.ua

Після оцінювання всі графічні презентації будуть надіслані кожному аспіранту для підготовки до підсумкового контролю та розміщені на відповідній сторінці у системі дистанційного навчання Університету, а тому якість виконання завдання – запорука успішної підготовки всіх здобувачів.

Рекомендована тематика ІНДЗ (перший модуль)

Основні принципи методології бігевіоризму.

Об'єкт, суб'єкти і предмет політології бігевіорального періоду.

Постбігевіоріальна революція у політичній науці середини ХХ століття.

Позитивізм як метод дослідження політики.

Основні методологічні принципи позитивізму.

Джерела позитивізму як методу дослідження політики.

Позитивізм у політичній науці США.

Основні принципи методології інституціоналізму.

М. Вебер про політичні інститути.

Основні принципи соціологічного підходу до розуміння політики.

Методологія прагматизму Ч. С. Пірса.

Методологія прагматизму та У. Джемса.

Принципи дослідження політичної сфери Дж. Д'юї.

Методи вивчення політики Дж. Брайса.

Модерн у політиці за Е. Гідденсом.
Теорія Другого модерну як засіб осмислення політичної комунікації.
Теорія постдемократії К. Крауча.
Соціологічний інституціоналізм М. Вебера.
Інституціоналізм раціонального вибору як методологія пізнання політики.
Методологія структурного функціоналізму у дослідженні політики.
Утилітаризм як методологія дослідження політичної науки.
Методологія неолібералізму у дослідженні міжнародних відносин.
Методологія неореалізму у дослідженні міжнародних відносин.
Концепція глобалізації та модернізації політики У. Бека.

Індивідуальне завдання (другий модуль)

Апробація методики написання та публікації наукової праці

1. Підготувати рукопис наукової статті про методологічні засади дослідження відповідно до теми дисертаційного дослідження для публікації.
2. Підготувати розширену анотацію теоретико-методологічного розділу власного дисертаційного дослідження.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ

<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>У <i>першому семестрі</i> структура розподілу балів передбачає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відповіді на семінарських заняттях – 40 балів (не менше двох оцінок на п'яти семінарських заняттях); 2) написання контрольної письмової роботи / тестування – 30 балів; 3) виконання індивідуального науково-дослідного завдання – створення та представлення графічної презентації з визначеної теми курсу – 30 балів (з них 20 балів – за проєкт, 10 балів – за представлення). <p>Підсумковий контроль – залік виставляється за результатами виконання аспірантом передбачених навчальною програмою видів робіт – <i>100 балів</i></p> <p>У <i>другому семестрі</i> структура розподілу балів передбачає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відповіді на семінарських заняттях – 30 балів (не менше двох оцінок на п'яти семінарських заняттях); 2) написання контрольної письмової роботи – тестування – 15 балів; 3) виконання індивідуального науково-дослідного завдання – створення та представлення графічної презентації з визначеної проблеми відповідно до теми дисертаційного дослідження – 15 балів (з них 10 балів – за проєкт, 5 балів – за представлення). <p>Загальна кількість – <i>50 балів</i>.</p> <p>Підсумковий контроль – іспит проводиться згідно графіку навчального процесу в останній місяць семестру і виставляється за результатами виконання аспірантом передбачених навчальною програмою видів робіт – <i>50 балів</i>.</p> <p>Разом – <i>100 балів</i></p>
<p>Вимоги до пись-</p>	<p>Виконання письмової роботи / тестування перед-</p>

<p>мової роботи (тестування)</p>	<p>бачає:</p> <p>1) повторення аспірантами лекційного матеріалу та отриманих знань при підготовці та проведенні семінарських занять, самостійного опрацювання рекомендованої літератури з питань, що виносяться на модульний контроль;</p> <p>2) написання письмової роботи передбачає виконання аспірантами в аудиторії індивідуального завдання, що вимагає:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виявлення розуміння сутності понять і термінів – <i>5/3 балів</i>; – вміння структурувати основні принципи та методи наукового дослідження – <i>10/4 балів</i>; – знання теоретичних засад, завдань, методів – <i>15/8 балів</i>; <p>Загальна кількість – <i>30/15 балів</i>.</p>
<p>Семінарські заняття</p>	<p>Відповідь аспіранта на семінарському занятті оцінюється за п'ятибальною системою за визначеними програмою навчальної дисципліни критеріями. Усна відповідь може бути доповнена наочними посібниками, зокрема, візуалізованою презентацією (обсягом 10-15 слайдів), зміст та використання якої оцінюється окремо.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Аспірант допускається до підсумкового контролю (за навчальним планом – іспит) за умови повного виконання всіх видів роботи, передбачених програмою навчальної дисципліни.</p>

Підсумковий контроль рівня знань та успішності відбувається за результатами поточного навчання. При виставленні балів оцінюються: рівень теоретичних знань та практичні навички з тем курсу, самостійне опрацювання тем, написання тестових/контрольних робіт, підготовка наукової доповіді із запропонованих тем, підготовка і захист індивідуального науково-дослідного завдання.

При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на семінарських заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, знання джерельного та навчального матеріалу, активність при обговоренні питань.

Відповідно до видів контролю набутих студентом знань та вмінь, 100-бальна шкала передбачає врахування поточних оцінок, підсумкових балів, балів за контрольну роботу, балів за індивідуальну роботу, а також екзаменаційних балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання за шкалою ;

A “Відмінно”. Теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, без прогалин, необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані, всі передбачені програмою навчання завдання виконані.

B “Дуже добре”. Теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, без прогалин, необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом в основному сформовані, всі передбачені програмою навчання завдання виконані.

C “Добре”. Теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, без прогалин, деякі практичні навички роботи з засвоєним матеріалом сформовані недостатньо, всі передбачені програмою навчання завдання виконані.

D “Задовільно”. Теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не мають суттєвого характеру, необхідні практичні на-

вички роботи з засвоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань виконані, деякі з виконаних завдань, можливо, містять помилки.

Е “Достатньо”. Теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, багато з передбачених програмою навчання завдань не виконані.

FX “Умовно незадовільно”. Теоретичний зміст курсу засвоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програмою навчання завдань не виконані.

F “Безумовно незадовільно”. Теоретичний зміст курсу не засвоєний, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані завдання містять грубі помилки.

Загальна оцінка виставляється як середнє арифметичне із чотирьох оцінок за кожну відповідь.

Політика курсу

Політика вивчення навчальної дисципліни “Методологія політичної науки” передбачає набуття здобувачами визначених компетентностей через : аудиторну (лекції, семінарські/практичні заняття) та позааудиторну роботу (самостійне опрацювання окремих тем, підготовка до семінарських занять, виконання індивідуальних науководослідних завдань, підготовка кваліфікаційної дисертаційної роботи, використання можливостей системи дистанційного навчання Університету, педагогічна (асистентська) практика). Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Презентації та доповіді мають бути авторськими та оригінальними. Під час роботи над завданнями не допустимо порушення вимог академічної доброчесності. У випадку встановлення вияву академічної недоброчесності викладач пропонує аспірантові повторно виконати передбачений навчальною програмою курсу вид роботи.

Консультації викладача, відпрацювання аспірантами пропущених аудиторних занять, отриманих незадовільних оцінок та подачі індивідуальних робіт – середа, 14.00–16.00 год.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Наукове пізнання: поняття, сутність, склад і структура.

Способи, рівні та форми пізнання.

Об'єкт, суб'єкт і предмет наукового пізнання.

Засоби наукового пізнання. Об'єктивність наукового пізнання

Наукове знання і його будова.

Концепція наукового дослідження.

Природничонаукове і соціогуманітарне пізнання: передумови, історія та проблеми поділу.

Об'єкт і суб'єкт пізнання у природничих і соціогуманітарних науках.

Методи і результати пізнання у природничих і соціогуманітарних науках.

Політика як об'єкт політичного пізнання. Предмет політологічного пізнання.

Політичний процес : поняття.

Методологія політичної науки: поняття, завдання та структура.

Теорія політичної науки : поняття та структура.

Методи наукового дослідження : поняття та структура.

Закони політичної науки. Закономірності політичного життя.

Історизм як метод дослідження політики.

Кількісні методи у політологічних дослідженнях.

Додержавні форми політичного життя і політичного пізнання.

Об'єкт, суб'єкти і предмет політичного пізнання в античну епоху.

Методи та результати античних політичних досліджень.

Об'єкт, суб'єкти і предмет політичних досліджень в середньовічній Європі.

Методи і результати політичного пізнання в середньовічних суспільствах.

Політика Нового часу і завершення становлення політичної науки.

Позитивізм як метод дослідження політики.

Основні методологічні принципи позитивізму.

Джерела позитивізму як методу дослідження політики.

Позитивізм у політичній науці США.

Основні правила використання методу наукового пізнання з позицій позитивізму.

Основні принципи методології інституціоналізму.

Суб'єкти і предмет політології інституційного періоду.

Методи, теоретичне і емпіричне знання в політології інституційного періоду.

Соціологічний інституціоналізм М. Вебера.

М. Вебер про політичні інститути.

Інституціоналізм раціонального вибору як методологія пізнання політики.

Історичний інституціоналізм як методологія дослідження політичних акторів.

Бігевіоризм як методологія політичної науки.

Назвіть основні принципи методології бігевіоризму.

Об'єкт, суб'єкти і предмет політології бігевіорального періоду.

Методологічні, теоретичні та емпіричні особливості політології бігевіорального періоду.

Постбігевіоральна революція у політичній науці середини ХХ століття.

Об'єкт, суб'єкти і предмет постбігевіоральної політології.

Засоби і знання політичної науки постбігевіорального періоду.

Утилітаризм як методологія дослідження політичної науки.

Основні принципи утилітаризму як методології дослідження політичної науки.

Основні принципи прагматизму як методології дослідження політичної науки.

Основні методологічні принципи неореалізму як методології дослідження політичної науки.

Основні методологічні принципи неолібералізму як методології дослідження політичної науки.

Методологія структурного функціоналізму у дослідженні політики.

Основні принципи соціологічного підходу до розуміння політики.

Політична економія як методологія дослідження політичних інститутів.

Основні методологічні принципи політичної економії.

Методологія прагматизму Ч.С. Пірса.

Прагматизм як метод мислення У. Джемса.
Принципи дослідження політичної сфери Дж. Д'юї.
Методи вивчення політики Дж. Брайса.
Модерн у політиці за Е. Гідденсом.
Моделі соціального та політичного розвитку Ф. Феррароті.
основні принципи постмодерністського концептуального осмислення демократії.
Теорія Другого модерну як засіб осмислення політичної комунікації.
Теорія політичної культури Г. Алмонда.
Концепт суб'єктивного розмаїття як методологія нового розуміння політики.
Роль суб'єктивності та цінностей у політологічному знанні.
Ідея об'єктивності наукового дослідження Е. Дюркгейма.
Політична етика І. Бентама.
Теорія постдемократії К. Крауча.
Стратегії досягнення об'єктивності політологічного знання.
Істинність наукового знання та її тлумачення.
Способи перевірки істинності політологічного знання.
Основні принципи порівняльної політології.
Порівняльна політологія Е. Фрімена.
Історико-порівняльний метод М. Ковалевського.
Причинність і детермінізм у політиці.
Наукові закони, закономірності та тенденції політичного життя.
Наукове поняття і понятійний апарат науки.
Проблеми понятійного апарату політології.
Соціокультурна диференціація політичного пізнання.
Предметні та методологічні відмінності між національними політичними науками країн Заходу.
Місце української політології у світовій політичній науці.
Типологія політологічних досліджень.
Основні елементи гендерної концепції дослідження політики.
Вибори як метод вирішення політичних проблем у творчості І. Бентама.
Підбір методологічного інструментарію політологічного дослідження.
Методологія неолібералізму у дослідженні політики.

Методологія неолібералізму у дослідженні міжнародних відносин.

Методологія неореалізму у дослідженні міжнародних відносин.

Концепція глобалізації та модернізації політики У. Бека.

Проблема об'єктивності в політологічному пізнанні.

Співвідношення об'єктивності та суб'єктивності. Проблема ціннісної й політичної нейтральності дослідника.

Історизм як методологічний принцип наукового дослідження політики.

Методика бібліографічного пошуку опублікованих джерел.

Нормативно-правові акти як джерело інформації в політологічному дослідженні.

Онлайнові соціальні мережі як джерело політологічних знань.

Аналітичні документи у сфері політики : поняття та класифікація, загальна характеристика.

Поняття «методу» у науковому дослідженні.

Класифікація політологічних методів.

Особливості застосування наукових методів у політологічному дослідженні : case-study, кроснаціональні порівняння, крос-регіональні порівняння, статистичні і дескриптивні дослідження, крос-темпоральні порівняння.

Математичні та комп'ютерні моделі в політологічних дослідженнях : необхідність, мета та завдання використання.

Загальні принципи побудови математичних моделей систем. Види математичних моделей складних систем.

Внутрішньо- та зовнішньополітичні моделі та сценарії. Методика їх побудови та використання.

Поняття методу аналізу політики. Класифікація аналітичних методів.

Прикладні аналітичні методики.

Методика експертних оцінок.

Методика застосування математико-статистичних методів : контент-аналізу, кореляційного, регресивного, факторного аналізу та інших для наукової критики і використання джерел дослідження політики.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Основними компонентами наукового пізнання в сучасній методології є

- багаторазове повторення поколіннями людей однакових операцій з речами та їхніми властивостями;
- вихідна емпірична та теоретична основи;
- постановка пізнавальних завдань;
- сформовані логічні форми та засоби мови.

Вироблення нових знань відбувається за наступною схемою:

- дослідження – парадокс – парадигма;
- парадигма – дослідження – нова парадигма;
- парадигма – парадокс – нова парадигма;
- парадокс – дослідження – парадигма.

Парадигма це –

- система ідей і понять, які визначають стиль написання наукових праць;
- система понять і уявлень, які властиві певному періодові розвитку науки, культури, цивілізації;
- складне теоретичне або практичне питання, що потребує розв'язання, вивчення, дослідження;
- сукупність висновків, що відображає відносини та зв'язки між явищами реальності у вигляді моделі.

Концепція це –

- ознака, по якій класифікуються, визначаються, оцінюються явища, дії чи діяльність (зокрема, при їх формалізації);
- короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум, основна думка добутку, наукової праці і т. д.;
- складання конспектів джерел різного типу.

Концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища, – це:

- дослідження;
- методологія;

- технологія;
- хеджування.

Поняття – це логічна форма пізнання, яка дає змогу

- визначити істотні властивості, зв'язки та відношення предметів і явищ;
- відокремити предмет із універсуму й унікально відрізнити його серед інших предметів;
- проаналізувати сутність предмета або явища;
- всі зазначені вище відповіді.

Вчення про правила мислення в процесі створення теорії науки називають –

- концепцією;
- методами дослідження;
- методологією;
- парадигмою.

Методологія – це

- конкретна методика, за якою проводиться наукове дослідження;
- наукове знання про найбільш загальні принципи пізнання, норми та методи науково-пізнавальної діяльності;
- система правил, використання методів, прийомів, способів для проведення будь-якого дослідження;
- сукупність прийомів практичного впливу або теоретичного освоєння об'єктивної дійсності з метою її пізнання.

У методології наукового дослідження виявляються дві основні функції – .

- пізнавальна і регулятивна;
- пояснювальна і аналітична;
- загальна і часткова;
- всі зазначені вище.

Конкретнонаукова методологія – це

- система методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм побудови наукового знання;
- сукупність ідей або специфічних методів певної науки, які є базою для розв'язання конкретної дослідницької проблеми;
- це наукові концепції, на які спирається певний дослідник;

вищий рівень методології науки, що визначає загальну стратегію принципів пізнання особливостей явищ, процесів, сфер діяльності.

Інструментарій дослідження – це

емпіричний метод дослідження, збір первинної інформації шляхом інтерв'ю;

сукупність відомостей, необхідних для активного впливу на керовану систему з метою її оптимізації;

сукупність методичних і технічних прийомів і операцій, що виступає у формі різноманітних джерел і спрямована на одержання з її допомогою інформації;

тлумачення, роз'яснення змісту явища, чи тексту знакової структури, що сприяє їх розумінню.

До загальнонаукових принципів методологічного дослідження належить принцип

взаємозв'язку;

раціональності;

системний;

цілісності.

Методологічний принцип, що означає прагнення до отримання максимально достовірної інформації про досліджувані явища, при цьому вплив суб'єктивних факторів (особисте ставлення, громадська думка, традиція, що сформувалась), по можливості, зводиться до мінімуму, називається принцип ...

відповідності;

детермінізму;

історизму;

об'єктивності.

Принцип детермінізму – це

вивчення явища в його розвитку;

вивчення явища відповідно до змін зовнішнього середовища.

з'ясування генези досліджуваного явища;

об'єктивна причинна зумовленість явищ.

Термінологічний принцип дослідження передбачає

виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей досліджуваних об'єктів;

дослідження виникнення, формування і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності;

комплексне дослідження великих і складних об'єктів, дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин;

вивчення історії понять і термінів, встановлення їх взаємозв'язку та ієрархії, їх місця у понятійному апараті теорії, на якій ґрунтується дослідження.

Відносно новим фундаментальним методом пізнання, що полягає у вивченні процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих інституційно політичних структур, є ... метод.

- генетичний;
- інформаційний;
- синергетичний;
- системний.

Методи дослідження в політології – це

прийоми, процедури і операції емпіричного і теоретичного пізнання і вивчення явищ дійсності, що є знаряддям одержання наукових фактів;

шлях дослідження чи пізнання, теорія, навчання;

розумовий процес, спрямований на обґрунтування якого-небудь положення чи одержання нового висновку з декількох посилок;

теоретичний метод дослідження різних явищ, процесів і станів за допомогою їх реальних (фізичних) чи ідеальних (знакових, математичних) моделей.

Гносеологічна функція політичної науки полягає у

визначенні альтернатив суспільного розвитку;

виробленні єдиної ідеології у всіх громадян;

пізнанні механізмів функціонування політичних систем;

прилученні індивідів та груп до певної політичної культури.

Методологічна функція політичної науки полягає у

використанні нагромаджених знань, для подальшого дослідження світу політики;

дослідженні світу реальної політики;

залученні індивідів і груп до певної політичної культури;

можливості прогнозувати хід подій.

До загальнотеоретичних методів політичної науки належить:

- експеримент;
- метод вибіркового дослідження;
- структурно-функціональний;
- всі вищеназвані.

Аналіз є методом пізнання за допомогою

- поєднання, відтворення зв'язків окремих частин, елементів складного явища і осягнення цілого в єдності;
- побудови складних систем із заздалегідь підготовлених блоків або модулів різних типів;
- поєднання абстрагованих сторін предмета і відображення його як конкретної цілісності;
- розчленування чи розподілу предметів дослідження на складові частини.

Аналіз проблем, пов'язаних з організацією процесу прийняття політичного рішення здійснюється у рамках ... напрямку.

- інтеракціоналістського;
- інституційного;
- психологічного;
- системного.

Синтез є методом

- визначення складу та властивостей якого-небудь явища, їх дослідження;
- дослідження, який полягає у поєднанні, відтворенні зв'язків окремих частин, елементів складного явища і осягнення цілого в єдності;
- розчленування чи розподілу предметів дослідження на складові частини;
- спосіб розібрати ціле на функційні частини.

Вплив рішення одного учасника політичних відносин на поведінку іншого

досліджується у рамках ... напрямку.

- інституційного;
- інтеракціоналістського;
- психологічного;
- системного.

Спеціально-наукові методи політологічних досліджень об'єктів:

... .

екзит-поли, метод експертних оцінок, ситуативний аналіз, івент-аналіз, спеціальні методики зображення розташування політичних сил;

соціологічний, теоретико-пізнавальний, функціональний, структурно-функціональний;

системний соціологічний, нормативний, функціональний, структурно-функціональний, системний;

соціологічний, нормативний, функціональний, індуктивний, системний.

Одним з ефективних групових методів експертних оцінок є

метод Делфі;

метод дуалізму;

мозковий штурм;

системний аналіз.

Особливість бігевіоралістського методу в політичній науці полягає у вивченні

політичних інститутів;

політичної поведінки;

політичних цінностей;

процесу прийняття рішень.

Методологічною особливістю емпіричного методу в політології є

... .

експертні оцінки;

вивчення партійних структур;

ґрунтування на опитуваннях й анкетуванні;

опора на порівняльний політичний аналіз.

Сукупність способів одержання політологічних знань – загальнонаукових, логічних, емпіричних – це

функції політології;

закономірності політології;

методи політології;

категорії політології.

Якщо об'єкт вивчення не доступний для прямого вивчення, то дослідники застосовують метод

- експертних оцінок;
- моделювання;
- спостереження;
- типології.

Практичними завданнями моделювання є

- аналіз політичних явищ і процесів, політичне прогнозування;
- можливість виокремлення в даній системі певних частин («під-систем»);
- аналіз об'єктів та суб'єктів політики;
- отримання нових знань про об'єкт дослідження та підтвердження відомих.

Модель політичного процесу

- вичерпно описує всі аспекти вироблення і впровадження політики;
- показує логіку вироблення, ухвалення і впровадження політики як процесу;
- затверджена окремим законом України;
- характеризує дії акторів політики.

Контент-аналіз – це

- величина (характеристика, фактор), підтримувана на постійному рівні протягом всього експерименту;
- метод переходу від знання окремих фактів до знання загального;
- система взаємозалежних і витікаючі один з одного поглядів, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів;
- формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів.

Контент-аналіз відноситься до ... методів політичної науки.

- загальнотеоретичних;
- конкретно наукових;
- прикладних;
- фундаментальних.

Івент-аналіз передбачає аналіз

- ідеологій;
- культури;
- подій;

текстів.

За допомогою якого методу вивчається політика офіційних структур і формальних правил прийняття рішень?

- інституціонального;
- історичного;
- психологічного;
- соціологічного.

Який метод політології акцентує увагу на цілісності політики й характері її взаємин із зовнішнім середовищем?

- інституціональний;
- психологічний;
- соціологічний;
- системний.

Який з названих методів необхідно використати для визначення рейтингу провідних політиків?

- вивчення документів;
- інтерв'ювання;
- історичний;
- статистичний.

Який метод дослідження дозволяє розглядати політичні процеси в контексті зв'язку минулого, сьогодення й майбутнього?

- історичний;
- культурологічний;
- порівняльний.
- соціологічний.

Який метод, використовуваний політологією, орієнтований на вивчення суб'єктивних механізмів політичної поведінки людей?

- історичний;
- порівняльний.
- психологічний;
- статистичний.

Автором системного аналізу політичного життя є

- Г. Алмонд;
- М. Вебер;
- У. Мітчел;

Т. Парсонс.

Бігевіоризм є напрямом політичної науки, в межах якого основна увага зосереджується на дослідженні

- меж і обмежень політичної взаємодії;
- політичних фактів, і, насамперед політичної поведінки, з допомогою методів квантифікації;
- проблем комунікації;
- проблем раціонального вибору індивіда в політиці та на політичних результатах і наслідках взаємодії раціональних індивідів.

Неоінституціоналізм є напрямом політичної науки, в межах якого основна увага зосереджується на дослідженні

- меж і обмежень політичної взаємодії;
- політичних фактів, і, насамперед політичної поведінки, з допомогою методів квантифікації;
- проблем комунікації;
- проблем раціонального вибору індивіда в політиці та на політичних результатах і наслідках взаємодії раціональних індивідів.

Класиками структурно-функціонального підходу вважаються

- М. Вебер і В. Дільтей;
- Т. Гоббс і Дж. Локк;
- Д. Істон і Г. Алмонд;
- К. Маркс і Ф. Енгельс.

Основоположниками застосування бігевіористського метода в політичній науці вважаються

- Дж. Роулз і А. Бентлі,
- Д. Істон і Г. Алмонд;
- Г. Саймон і Ю. Габермас.
- Ч. Мерріам і Г. Лассуел,

Теорія раціонального вибору базується на

- методологічному індивідуалізмі;
- методологічному колективізму;
- методологічному індивідуалізмі та колективізму;
- методологічному плюралізмі.

Яке із наведених суджень відповідає парадигмі або методу бігевіоризму?

- поведінка політика залежить від символічних комунікацій;
- поведінка політика залежить від суспільних цінностей і норм;
- поведінка політика залежить від політичної ситуації;
- поведінка політика визначається політичною структурою (партією, державним органом та ін.).

Яке із наведених суджень відповідає парадигмі або методу пост-модернізму? ...

- політичний курс залежить від політичного режиму;
- політичний курс визначається цінностями політичної еліти;
- політичний курс ґрунтується на балансі суспільних інтересів;
- політичний курс залежить як від політичного режиму, так і від культури політичної еліти та політичної ситуації.

З погляду структурного функціоналізму пріоритетним для політолога є вивчення

- політичної системи;
- політичної поведінки,
- політичної комунікації;
- політичної технології.

З погляду символічного інтеракціонізму пріоритетним для політолога є вивчення

- політичної поведінки;
- політичної мови як форми взаємодії;
- взаємодії партійної та виборчої систем;
- сукупності всіх політичних факторів.

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ, ШКОЛИ ТА ТЕЧІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ, ЇХ ЗАСНОВНИКИ ТА ВИДАТНІ ПРЕДСТАВНИКИ

Бігевіоризм політичний (від англ. *behavior* – поведінка) – один з напрямів у західній політичній психології, спрямований на звільнення політології від абстрактного підходу до фактів; метод, який звернений лише до індивідуальної поведінки, що піддається спостереженню і який ігнорує вплив макро- та мікросоціальних факторів. Першоджерелами політичного бігевіоризму можна вважати ідеї Р. Декарта та Дж. Локка про те, що свідомість людини пізнається шляхом внутрішнього споглядання чи внутрішнього досвіду, об'єктом якого виступають думки, переживання, психічні образи. У політології – науковий напрям, головним предметом якого є вивчення політичної поведінки виборців шляхом застосування методики збору кількісних даних та їх статистичного узагальнення. Зародкові ознаки виявилися в праці А. Бентлі «Процес управління» (1908), але концептуальне обґрунтування поведінкового напрямку в політології здійснив учений із Чиказького університету Ч. Мерріам (1874–1953). У сер. 20-х рр. ХХ століття він висунув положення про політичну поведінку індивідів, соціальних груп та масових феноменів як один із найважливіших об'єктів політологічних досліджень. Історичний та інституціональний (формально-юридичний) підходи до вивчення політики були визнані недостатньо результативними. З метою пошуку точнішого (позитивного) знання політологи почали використовувати прийоми емпіричної соціології та соціальної психології.

Був найпопулярнішим наук. напрямом серед американських політологів та багатьох західноєвропейських країн упродовж 40–60-х р. ХХ ст. (т. зв. «бігевіористська революція»). У цей час у різних університетах США, передусім у Колумбійському, Єльському, Мічиганському, Чиказькому, сформувалися три провідні дослідницькі школи: соціальної психології, політичної соціології та політичної економії. Усіх їх об'єднував першочерговий інтерес до поведінки окремого індивіда – виборця, який шляхом участі у виборчих кампаніях прагне себе реалізувати в умовах демократичного суспільства. Вагоме значення мали праці таких американських учених як: Е. Даунс, Е. Кемпбелл, П. Лазарсфельд, Г. Ласвелл, Г. Саймон та ін.

Бігевіоризму політичному. у його класичному вигляді властиві такі риси: ослаблення наук. інтересу до державних інститутів влади,

що визначають офіційний зміст політики; зосередження уваги дослідників на реальних політичних акціях (фактах), а політичні факти – це поведінка індивідів у конкретних політичних ситуаціях; застосування «універсальної», «адекватної» методики збору емпіричних даних (опитування громадської думки, тестування, анкетування тощо); суворі систематизація зібраного матеріалу з метою встановлення «моментів регулярності (повторюваності) та закономірності» в політичній поведінці людей; обов'язкове підтвердження висновків фактами, що базуються на кількісних показниках і можуть бути математично обраховані; відмежування суто аналітичних висновків від ціннісно-ідеологічних оцінок, концептуальних висловлювань; прагнення до незалежності наук. досліджень від апарату політичної влади, офіційної та партійної ідеології; використання результатів і положень інших соціогуманітарних наук: психології, антропології, соціології, історії, культурології.

Бігевіористська теорія соціалізації пов'язує процес політичної соціалізації з процесом становлення індивідуальної політичної свідомості, що здійснюється на основі успадкованих (Б. Скінер) або соціально набутих (А. Маслоу, Р. Уолтерс, Р. Лейн) цінностей та емоцій.

Біополітика (англ. biopolitics) – концепція, що допускає використання біологічних понять і методів дослідження у вивченні політичних феноменів. Має справу зі сталими формами регуляції соціального життя, уникаючи при цьому ціннісних суджень, на відміну від соціобіології, яка, згідно Е. Вільсону, намагається застосувати до людини принципи пояснення, що базуються на вивченні тварин, різних видів співтовариств комах, і обґрунтувати еволюційний підхід до вивчення суспільних форм поведінки. Біологічні чинники визнавалися значимими в політичному житті ще Платоном і Арістотелем, які стверджували, що деякі люди – раби за природою.

Глобалізація концепція – як зміни форм історичного процесу (концепція «архаїчної глобалізації») дістає найширше визначення у працях Р. Робертсона, М. Уотерса, Г. Терборна, Ф. Броделя, Л. Туроу, А. Маслоу та ін. У найбільш загальному плані суть соціокультурних змін доби глобалізації знайшла відображення у трьох провідних концептуальних підходах – моделі глобальної системи (Е. Гідденс, М. Склер), глобальної соціальності (Р. Робертсон, У. Бек, Г. Терборн),

детериторіалізації соціального (А. Аппадурі, М. Вотерс). Сучасні українські дослідники В. Андрущенко, О. Бабкіна, О. Білорус, І. Бураковський, Л. Гайдуков, В. Горбатенко, В. Денисенко, Г. Зеленько, А. Кудряченко, Б. Кухта, О. Литвиненко, В. Манжола, М. Михальченко, М. Мальський, Ю. Пахомов, Ю. Римаренко, Ф. Рудич, О. Шевченко, Ю. Шемшученко, Л. Шкляр та інші не лише аналізують існуючі теорії глобалізації, але й висунули оригінальні концепції входження України в світові глобальні процеси. Характерною особливістю наукових (зокрема й політологічних) досліджень глобалізації стає їх міждисциплінарний характер. Політична наука спрямовує увагу переважно на процесуальне та інституційне оформлення глобалізації як нового світового порядку. Щоправда, саме явище інтерпретується по-різному. Так, одна група політологів новий світовий порядок, що встановлюється внаслідок глобалізації, розуміє як світ без гегемонії (Р. Фалк). Інші вчені – тлумачать новий світовий лад як надгегемонізм, продовження гегемонії США. Останнім часом активно розробляються підходи в основі яких – бачення світового порядку з кількома центрами впливу. Складність дослідження глобалізаційних процесів полягає в необхідності врахування старих і напрацювання нових моделей суспільних трансформацій, насамперед через вдосконалення політичної системи, реорганізацію політичної влади, механізмів її функціонування, формування нової політичної еліти та ефективну взаємодію влади і громадськості.

Інституціоналізм – теоретична школа, яка вивчає економічні, політичні, правові та соціальні процеси (проблеми впорядкування державного життя та втілення в практику норм права, умови рівноваги ринку, поведінку індивідів тощо) через призму інституціональної структури суспільства та за допомогою методів суміжних суспільних наук. Зародився в кінці 19 – на початку 20 століття як напрям економічної думки з метою розширити рамки тогочасного економічного аналізу та пояснити, як окремі частини економічної системи співвідносяться між собою та з суспільством у цілому. У першій половині ХХ ст., **інституціоналізм** (М. Вебер, В. Вільсон, Дж. Брюс, Г. Картер, Т. Коул, К. Фрідріх), зорієнтований на вивчення всіх аспектів політичного життя крізь призму політичних інститутів був домінуючим методологічним підходом у політичній науці.

Центральна ідея інституціоналізму, сформульована його основоположником Т. Вебленом, полягає в тому, що економічна сфера включена в певне соціокультурно-політичне середовище, а отже її розвиток та функціонування зазнають впливу панівної системи суспільних цінностей. За визначенням Т. Веблена, «інститут» (від лат. institutum – встановлення, запровадження, звичай) – це «стереотип думки» чи сукупність стійких звичок мислення, притаманних великій спільності людей. Інституціональний підхід є міждисциплінарним.

Інституціоналізм, названий К. фон Байме «дідусем політичної науки», в найбільш загальних рисах концентрувався навколо формально-правового аспекту функціонування політичних інститутів, орієнтуючи дослідників на вивчення їхніх загальних характеристик. Основна увага приділялася державним органам влади, їхнім правовим статусам і офіційним цілям діяльності. Базовими принципами методології політичного інституціоналізму стало визначення політичних інститутів як таких, що: утворюють нормативно-правову систему політичних явищ та процесів; є частиною об'єктивної реальності, яка може бути досліджена та описана за допомогою історичного та порівняльно-історичного методів; визначають політичну поведінку та політичні дії індивідів і груп у політиці; є первинними стосовно політики та політичного процесу

Модернізації політики концепція – термін у перекладі з англійської означає «осучаснення» та передбачає впровадження у суспільство ознак сучасності. В основу концепції покладено розроблений М. Вебером методологічний принцип, згідно з яким сучасні країни розподіляються на «традиційні» та «сучасні». «Традиційні» країни – зберігають персоналізовані відносини залежності і бар'єри соціальної мобільності. «Сучасні» країни – засновані на раціональній організації та функціональній диференціації інститутів, що долає відносини особистої залежності та бар'єри на шляху групової мобільності.

Характерною особливістю політичної модернізації є диференціація політичної структури (інституціоналізація), яка передбачає формування розгалуженої мережі соціально-економічних, політичних та інших інститутів суспільства, спрямованих на забезпечення стабільності й соціального порядку. Розвивається вона через удосконалення (осучаснення) традиційних інститутів, які в процесі модернізації суттєво змінюють свої функції та характер діяльності, а також через фо-

рмування нових. Процес політичної модернізації проявляє себе, перш за все, у трьох основних сферах: політичній системі; політичній культурі; політичній поведінці.

Процес модернізації, на думку західного політолога С. Блека, поділяється на кілька стадій: а) усвідомлення мети; б) консолідація зорієнтованої на модернізацію еліти; в) період трансформації; г) інтеграція суспільства на новій основі.

Теорія модернізації – інтегральна складова «соціології розвитку», джерелами якої були концепції М. Вебера, Ф. Тенніса і Т. Парсонса. Змістовим стрижнем теорії стали два види модернізації: 1) оригінальна (або спонтанна) – характерна для країн, що пережили перехід до раціональних соціальних структур через тривалий внутрішній процес (Англія, США, Німеччина, Франція і т. д.); 2) вторинна (або віддзеркалена) – притаманна відсталим країнам, які використовують досвід передових держав; це осучаснення «навздогін»; основний фактор вторинної модернізації – соціокультурні контакти цих країн з центрами індустріальної та постіндустріальної культури.

Зазначена концепція політичного розвитку обґрунтовує можливість міжмодернізації на основі збереження соціокультурних традицій того чи іншого суспільства без нав'язування чужих (західних) зразків. Найвідомішими представниками цієї концепції є А. Абдель-Малек, Ш. Айзенштадт, С. Гантінгтон.

Неоінституціоналізм (новий інституціоналізм) – методологічний підхід у вивченні політології, економіки, організаційної поведінки та соціології, який досліджує, як інституційні структури, правила, норми та культури стримують або спонукають вибір та дії людей, коли вони є частиною політичної інституції. Цей підхід помітно розвинувся серед американських науковців у 1980-х роках. Відомі представники – Р. Коуз, Д. Норт, О. Вільямсон, Дж. Бьюкенен, Г. Мюрдаль, Д. Белл, Л. Клейн, О. Тофлер, Р. Гейлбронер та ін. Інтеграція раннього економічно орієнтованого інституціоналізму в політичні дослідження відбулася завдяки Дж. Марчу і Дж. Олсену, зокрема їхній праці «Нове відкриття інститутів: організаційний базис політики» (1989). Зважаючи на значну предметну розгалуженість окремих досліджень, неоінституціоналізм представлений низкою різнорівневих теорій, серед яких значаться: теорія трансакційних витрат, теорія прав власності, теорія суспільного вибору, теорія обмеженої раціональнос-

ті, ігор теорія, економіка угод, теорія конвергенції, теорії постеконічного суспільства тощо. Базова засада неіституціоналізму полягає в тому, що суспільні інститути мають значення (*institutions matter*). Визнаючи складність і непередбачуваність суспільних підсистем, неіституціоналісти залишають за інститутами прерогативу встановлення рамок вибору індивіда, поведінку якого, проте, неможливо передбачити і повністю пояснити шляхом рац. Побудов. Методологічна відмінність неіституціоналізму від класичного інституціоналізму полягає у використанні модернізованих методів неокласичної економічної теорії; окрім того, теорія послуговується протилежним холізму методологічним принципом індивідуалізму – інститути аналізуються через інтереси та поведінку індивідів, які використовують інститути для координації своїх дій. Неіституціоналізм залучає до вивчення політичних, правових та соціальних проблем апарат сучасної мікроекономіки.

Неолібералізм (від давньогрец. *νέος neos* «новий», та лат. *liberalis* «вільний») – варіант ідеології лібералізму. Як термін, фр. *néo-liberalisme*, вперше використаний 1938 р. Австрійським економістом Фрідріхом фон Гаском, і того ж року запропонований німецьким економістом Олександром Рюстов (нім. *Alexander Rüstow*) для протиставлення ідей класичного лібералізму панівним, на той час, колективістським та егалітарним тенденціям в ліберальній ідеології. Має широке значення, та охоплює: 1) ідеологію; 2) спосіб урядування; 3) пакет політичних програм.

Засновниками неоліберальної школи думки вважаються Роберт Кеохане та Джозеф Най. Класичними є праці Кеохана «Після гегемонії» та «Теорія гегемонічної стійкості» Стівена Краснера.

Упродовж останніх тридцяти років є одним із двох найвпливовіших сучасних підходів до міжнародних відносин. Його послідовники вважають, що держави передусім прагнуть або, принаймні, повинні прагнути абсолютних вигод, а не відносних вигод для інших держав. Неоліберальні мислителі міжнародних відносин часто використовують теорію ігор, щоб пояснити, чому держави роблять чи не співпрацюють, оскільки їхній підхід, як правило, підкреслює можливість взаємних перемог, вони зацікавлені в установах, які можуть організувати спільно вигідні домовленості та компроміси.

Неолібералізм – відповідь на неореалізм; не заперечуючи анархічної природи міжнародної системи, неоліберали стверджують, що її значення та вплив перебільшено. Неоліберальний аргумент зосереджений на передбачуваній недооцінці неореалістів «різновидів кооперативної поведінки, можливих у межах ... децентралізованої системи». Однак обидві теорії вважають державу та її інтереси центральним предметом аналізу; неолібералізм може мати більш широке уявлення про те, які ці інтереси. Неолібералізм стверджує, що навіть в анархічній системі автономних раціональних держав співпраця може скластися через культивування взаємної довіри та побудову норм, режимів та інститутів. Що стосується сфери теорії міжнародних відносин та закордонного інтервенціонізму, то дебати між неолібералізмом та неореалізмом є внутрішньопарадигматичною, оскільки обидві теорії позитивістські і зосереджуються переважно на державній системі як первинній одиниці аналізу.

Найкраще формулювання неоліберальних надій можна знайти в теорії «демократичного миру». Відповідно до неї жодна зріла демократія ніколи не вела війну одна проти одної. Тому просування ліберальної демократії у всьому світі матиме побічний ефект від зменшення війни. Оскільки яскравий середній клас давно визнаний необхідною умовою ліберальної демократії, неоліберали зосередилися на наданні допомоги країнам у виборі політики, яка сприятиме створенню середнього класу та демократії.

Критики неолібералізму, зокрема Ерік Райнерт, вважають неолібералізм руйнівним для світової економічної системи, і покладають на нього відповідальність за зубожіння багатьох країн протягом останніх десятиліть, а також за деіндустріалізацію і структурну деградацію пострадянських економік.

Неореалізм, або структурний реалізм – напрямок в теорії міжнародних відносин, виникнення якого можна пов'язати з публікацією в 1979 р. книги Кеннета Волтца (1924 р.н.) «Теорія міжнародної політики», в якій він виступив за системний підхід : міжнародна структура діє як обмеження на державну поведінку так, що виживають тільки ті держави, чії результати знаходяться в межах очікуваного діапазону дій. Ця система схожа на мікроекономічному модель, в якій фірми встановлюють ціни на набір і кількість продукції на основі ринку.

Структурним цей напрямок політичного реалізму називають тому, що в основу трактування логіки розвитку міжнародних відносин представники цієї школи ставлять саме конфігурацію сил у системі міжнародних відносин (кількість полюсів), що формують структуру системи. Крім того неореалісти вважають, що лише рівень системи міжнародних відносин може визначально вплинути на провідних акторів системи – великих держав – і сформувати їх поведінку. Дії держав часто можуть пояснюватись тиском, який чиниться на них міжнародним суперництвом, яке обмежує та звужує їх вибір. Неореалізм, таким чином, прагне пояснювати поведінку державної поведінки, наприклад, чому відносини між Спартою й Афінами нагадують міжнародні відносини між Сполученими Штатами Америки та СРСР.

К. Волтц стверджує, що світ існує у стані перманентної міжнародної анархії. К. Волтц відрізняє анархію міжнародної суспільної думки від внутрішньої. У внутрішній сфері основні «дійові особи» можуть звернутися (та й змушені звертатись) до «верховного судді» – держави чи уряду, однак у міжнародній сфері відсутній подібне легітимне джерело верховної влади. Анархія міжнародної політики – відсутність центрального двигуна – означає, що держави повинні діяти так, щоб гарантувати перш за все свою безпеку. Це – фундаментальний факт політичного життя, перед яким стоять демократичні держави та диктатури, окрім рідкісних випадків, коли вони не можуть розраховувати на добру волю інших і таким чином вони завжди повинні бути готові постояти за себе.

У 1993 р. корифей школи неореалізму – К. Волтц – запропонував своє бачення як згодом, спираючись на основні постулати цієї школи, розвиватимуться міжнародні відносини. Свої ідеї К. Волтц виклав у статті «The Emerging Structure of International Politics» (International Security, Vol. 18, No. 2, autumn 1993, pp. 44-79). Свою увагу концентрує на великих державах, що можуть потенційно конкурувати зі США за домінування у системі міжнародних відносин. Серед них автор виділяє трьох таких можливих потенційних конкурентів – ФРН (чи Західну Європу як потенційно єдину державу), Японію і КНР. При цьому К. Волтц зосереджує увагу на тенденціях економічного і політичного розвитку Японії, і меншою мірою – на ФРН. Як і більшість неореалістів К. Волтц визнає, що глобалізація ставить нові проблеми перед державами, але він не вважає, що держави можна чимось замінити, бо жоден інший (недержавний) орган

не може бути нарівні з можливостями держави. К. Волтц припустив, що глобалізація – це примха 1990-х і що держава може розширити свої функції у відповідь на глобальні зміни.

Теорія К. Волтца, як він дає зрозуміти в «Теорії міжнародної політики», не є теорією зовнішньої політики та не намагається передбачити чи пояснити певні акти державної влади, так як розпад Радянського Союзу. Теорія пояснює лише спільні принципи поведінки, які керують відносинами між державами в анархічній міжнародній системі, а не певними діями. Ці принципи поведінки, що повторюються, включають у себе балансування влади (теорія була переглянута Штефаном Волтом і замінила поняття «рівновага сил» на «баланс загрози»), які включаються в індивідуальні перегони озброєнь та проявляють стриманість пропорційно відносної влади. В теорії міжнародної політики К. Волтц розмірковує над тим, що від хорошої теорії соціології варто очікувати не передбачення, а пояснення, так як соціологи не можуть проводити керовані експерименти, які надають природничим наукам таку велику можливість прогнозування.

Позитивізм – філософія позитивного знання, що відкидає теоретичні спекуляції й уможглиди, як засоби одержання знання. У другій половині XIX ст. позитивізм стає домінуючим напрямом у філософії в цілому і в політичних та правових вченнях. Суть цього напрямку можна коротко охарактеризувати так: джерелом знань є досвід і тільки досвід; методом науки є індукція і тільки індукція; предметом дослідження можуть бути факти і тільки факти. Ніяких абсолютів, ніякої метафізики, бо вони є нічим іншим, як джерелом помилок і нерозуміння. Пізнання, якщо воно не є науковим, не має жодної цінності. До філософії можна дійти тільки через науку. На науці повинна базуватися економіка, науковою повинна бути політика, на здобутки науки повинно спиратися мистецтво. Наука стверджує природні закони, яким підпорядковується все, не виключаючи й людини та її діяльності, її моралі, економічного життя, релігії, мистецтва і права.

Основоположником позитивізму був Огюст Конт (1798-1857), який виклав свої погляди у шеститомному "Курсі позитивної філософії" (1830–1842) і чотиритомній праці "Система позитивної політики, або Соціологічний трактат про основи релігії людства" (1851–1854). О. Конт писав: «Розумна політика не може ставити собі за мету змусити розвиватися людство, яке рухається завдяки власним імпульсам

відповідно до закону, так само незмінного, як і закон гравітації, хоча і більш гнучкого. Але вона ставить собі за мету полегшити розвиток людства, навчаючи його».

Цікавими і важливими для подальшого розвитку були погляди О. Конта на міжнародні відносини і міжнародне право. Він переконливо обстоював думку про єдність людства і наявність тісних зв'язків між народами. «Ні один народ, – писав мислитель, – не відділений реально від інших. Неможливо існувати ізольовано, не втрачаючи своїх справжніх моральних, інтелектуальних і, навіть, фізичних якостей. Прогрес завжди є розвитком усього людства в цілому, а не окремого ізольованого народу».

У США позитивізм, позначений рисами сцієнтизму, поширився під впливом Чиказької школи у період між світовими війнами. Зокрема, дослідницькі зусилля У. Монро були зорієнтовані на виявлення дії фундаментальних законів у сфері політики за допомогою «методології та об'єктивності вчених», а Дж. Кетлін, вважаючи, що досягненню дослідницьких цілей у сфері політики заважають ціннісні судження («Наука і метод політики», 1927), вважав, що політична наука насамперед має виробляти точні прогнози за допомогою точних методів.

Позитивістська тенденція в політологічних дослідженнях орієнтується на кількісні методи та прагне перетворити політологію на точну науку. Позитивізм виходить з наступних положень: 1. Наукові принципи засновуються на практичному досвіді, тому не залежать від часу, місця та обставин. 2. Узагальнення щодо оточуючого нас світу мають значення лише у тому випадку, коли вони створені на основі практичного досвіду, або перевірені завдяки йому. Загалом же, особлива увага позитивізму до фактів, що не можуть бути запереченими, та використання нейтрального емпіризму почасти призводили до поверхневих та механістичних інтерпретацій політики.

Постбігевіоризм (від лат. post – після і англ. behaviour – поведінка) – один з напрямків у західній позитивістській політичній психології, зорієнтований на перегляд і подальший розвиток основних положень бігевіоризму щодо його підходу в політичних дослідженнях. Основні його положення сформулював Д. Істон. 1. Зміст дослідження соціальних проблем є важливішим, аніж найбездоганніше володіння технікою дослідження. 2. Надмірне захоплення дослідженням лише поведінки призводить до втрати зв'язків з реальністю. 3. Вивчення та

розробка цінностей є невід’ємною частиною вивчення політики. 4. Політологи мають бути відповідальними перед суспільством і захищати людські цінності. 5. Знати означає діяти, втручатися в реальне життя.

Постмодернізм, постмодерн (лат. post – після, фр. moderne – новітній, «сучасний») – термін, який позначає структурно подібні явища в сусп. житті та культурі сучасних розвинених країн, художній рух, який поєднує низку постнереалістичних художніх напрямів кінці 20 століття. Термін з’явився в період 1-ї світової війни у праці Р. Панвіца «Криза європейської культури» (1917). У 1947 р. А. Тойнбі в книзі «Осягнення історії» надає поняттю культурного змісту: постмодернізм символізує кінець західного панування в релігії та культурі. Постмодерністський умонастрій несе на собі відбиток розчарування в ідеалах і цінностях Відродження та Просвіти з їх вірою у прогрес, панування розуму, безмежність людських можливостей. Представниками постмодернізму декларується «нова філософія», яка у принципі заперечує можливість вірогідності та об’єктивності, такі поняття, як «справедливість» або «пработа» втрачають своє значення. Стан втрати ціннісних орієнтирів сприймається теоретиками позитивно. «Вічні цінності» – це тоталітарні та параноїдальні ідефікси, які перешкоджають творчій реалізації. Ідеалом постмодерністів є хаос, який Ж. Делез називає хаосмосом, первісний стан неупорядкованості, стан необмежених можливостей. У світі панують два творчі чинники: шизоїдний початок творчого становлення та параноїдальний початок задушливого порядку.

Прагматизм політичний (від грец. πρᾶγμα – діло, дія) – характеристика політичної діяльності, в якій винятковий пріоритет надається досягненню практичного результату. Виник як філософський напрям наприкінці 19 – на початку 20 століття та пов’язаний з іменами Ч. С Пірса (1839-1914), В. Джеймса (1842-1910) та Д. Дьюї (1859 - 1952 рр.). Сенс «прагматизму» полягає в тому, що цінність тієї або іншої ідеї залежить від практичних наслідків її використання. Прагматизм взагалі та прагматизм політичний, зокрема – це, насамперед, корисність, доцільність та успішність діяльності. Прагматичне політичне мислення відзначається насамперед інструментальністю та плюралістичністю. Інструментальність мислення полягає в тому, що воно має бути підпорядковане діяльності, яка спрямована на досягнення користі. Плю-

ралістичність означає те, що якщо істинною буде та ідея, віра в яку є корисною для нашого життя, то всі інші точки зору на конкретний факт є однаково істинними.

Основним методологічним принципом пізнання суспільства та його політичної сфери Дж. Д'юї називає необхідність визначити відстань, яка «віддаляє «факти». Науковець виходив з того, що наукове дослідження не може бути уявлене як «проста сума зібраних фактів», адже тільки тоді, «коли допускається вільна гра фактів у процесі вироблення нових точок зору, стає можливим тією чи іншою мірою значиме переосмислення уявлень про смисл цих фактів». Однак, якщо до Дж. Д'юї характеристикам фактів не надавалося значення, то на думку останнього, факти повинні мати реальний характер, а у дослідника повинна існувати можливість їх перевірити. Дж. Д'юї актуалізує необхідність узагальнення та класифікації явищ політики, що в практичній площині має сприяти виробленню ефективної політики.

Утилітаризм (від лат. *utilitas* «користь, вигода, зиск») – напрям в науці, згідно з яким моральна цінність поведінки чи вчинку визначається його корисністю, під якою розуміється інтегральне задоволення чи щастя, отримані всіма сторонами за час дії вчинку. Теорія аналізує не сам вчинок, а його результати. Утилітаризм був концептуалізований у поглядах І. Бентама та Дж. Мілля. І. Бентам вважав одним із завдань суспільства та держави сприяння загальному благоденству, яке він розглядав як суму благ усіх окремих осіб. Дж. Мілля, наполягав, що щастя може бути тільки суспільним надбанням, але його поширенню перешкоджають погані закони в державі, які позбавляють людину можливості користуватися доступними їй джерелами щастя; недосконалий інтелектуальний розвиток, який формує завищені претензії та провокує нерозуміння людиною свого щастя; надмірна любов людини до свого Я, яке відображується у нереалізованому бажанні кращого для себе та переходить за апатією і песимізмом. Поєднання етичного принципу рівності зі змагальною моделлю людини та суспільства підштовхнуло мислителів до усвідомлення «необхідності демократичних виборів». Загалом утилітаризм розглядав людину у сфері політики залежно від її статусів у структурі ринкових економічних відносин, а інститут виборів був наділений ресурсами морального перетворення правителів.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Абсолютне знання – це повне відтворення узагальнених уявлень про об'єкт, що забезпечує абсолютний збіг образу з об'єктом, не може бути відкинутим або зміненим у майбутньому.

Абстрагування – метод наукового пізнання, суть якого полягає у виділенні кількох ознак або властивостей об'єкта, що досліджується, при означеному розумовому відключенні інших властивостей, зв'язків і відносин предмета.

Академічна добродесність – сукупність етичних принципів та визначених Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами.

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом.

Аксіологічний (ціннісний) підхід – науковий підхід, який базується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби окремої особистості і певного суспільства, а також ідеї і спонукання у вигляді норми та ідеалу.

Аксіоматичний метод – спосіб побудови наукової теорії, за яким деякі аксіоми (постулати) приймаються без доказів і потім використовуються для отримання подальших знань за певним логічним правилом.

Актуальність теми (з лат. означає важливість, практичну значущість розглядуваної проблеми) сучасність, злободенність, важливість будь-чого на даний момент і в даній ситуації для вирішення даної проблеми; визначається тим, як вирішення даної

проблеми буде сприяти розвитку пріоритетних напрямів науки, зв'язок проблеми із комплексними програмами;

Аналіз політики – висококваліфіковане застосування інтелекту до вирішення суспільних проблем; спосіб наукового дослідження, за яким явище поділяється на складові.

Аналітична критика джерел – перший етап джерелознавчої критики, який передбачає вирішення таких дослідницьких завдань: виявлення джерел; їх попередній відбір, групування та класифікація; вибір методів та прийомів вивчення; текстологічна критика (встановлення первинного тексту та доповнень до нього); з'ясування авторства, місця, часу, обставин та мети створення джерела; оцінка його автентичності, повноти та достовірності викладених у джерелі фактів.

Аналітичне дослідження пов'язане з розкриттям причин, які викликали появу того чи іншого явища й зумовили його характер, динаміку змін, гостроту суперечностей тощо.

Аналогія – метод, за допомогою якого одержують нові знання про об'єкти чи явища на основі того, що вони є подібні до інших.

Аргументування – логічний процес, суть якого полягає в тому, щоб довести істинність власних суджень (того, що хочемо довести, тези доказу) за допомогою інших суджень (тобто аргументів, доказів).

Аспірант – вчений, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в аспірантурі у закладі вищої освіти/науковій установі для здобуття ступеня доктора філософії.

Базове знання – знання структурних зв'язків та закономірностей розвитку соціальних процесів та явищ; стабільне в часі і трансформується в конкретні знання залежно від змісту вирішуваних завдань.

Бібліометрія – метод кількісного дослідження друкованих документів у вигляді матеріальних об'єктів або бібліографічних одиниць, а також замінників тих чи інших; дає змогу простежити динаміку окремих об'єктів науки: публікації авторів, їх розподіл за країнами, рубриками наукових журналів, рівень цитування та ін.

Відносне знання – знання, яке є в основному правильним відображенням дійсності, але відрізняється деяким неповним збігом образу з об'єктом.

Візуальні (графічні) методи – графіки, схеми, діаграми, картограми та ін., що дають змогу отримати синтезоване уявлення про до-

сліджуваний об'єкт і водночас наочно показати його складові, їхню питому вагу, причинно-наслідкові зв'язки, інтенсивність розподілу компонентів у заданому об'ємі.

Вчений – фізична особа, яка проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні (прикладні) результати.

Галузь знань – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей.

Геополітика (від грец. *ge* – земля, *politike* – мистецтво управління державою) – політологічна концепція, що вбачає у зовнішній політиці держави визначальну роль географічних факторів: просторове розташування, розмір території, наявність чи відсутність (обмеженість) природних ресурсів, клімат, кількість і густоту населення та ін.

Гіпотеза – наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок; є складовою теорії, як вихідний момент пошуку істини, яка допомагає економити час, цілеспрямовано зібрати і згрупувати факти.

Гіпотетичний метод – метод пізнання, який передбачає розробку наукової гіпотези, наукового передбачення, які мають елементи новизни і оригінальності на базі всіх основних методів.

Глобалізація – всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків і взаємозалежностей.

Грант – фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту.

Дедукція – метод дослідження, що полягає в тому, що конкретні положення виводяться із загальних.

Дефініція – стисле логічне визначення, яке містить у собі найістотніші ознаки визначуваного поняття.

Джерело історичне — носій історичної інформації, певна кількість артефактів минулого, що виникли як продукт розвитку природи й культури та відображають той чи інший бік людської діяльності.

Джерельна база політичної науки – сукупність джерел, на які спирається політологічне пізнання. Включає в себе як продукт людської діяльності, так і ті, що існують незалежно від неї.

Дискурс – широко вживаний у науковій літрі термін, під яким розуміють: 1) текст із вже окресленою схемою висловлювань; 2) мову у процесуальному вимірі. Предметним простором розгортання політичного дискурсу є сфера комунікації між індивідами, політиками динаміка вияву яких не завжди є концентрованою, а може перетинатись культурною, економічною, соціальною, іншими сферами прояву цих індивідів. Під політологічним дискурсом слід розуміти сферу організації смисл потоків навколо вибудованих каналів означення смислу, що мають безпосередньо політологічний характер, зважаючи на побудову дослідницьких моделей такого дискурсу. саме навколо політологічної проблематики, а не рівня буденного прояву політики. Політологічний дискурс є формою концептуалізованого вияву політичних відносин, а політичний дискурс – форма структурування політичного виміру буття у межах політико-соціальних практик.

Діалектика – метод пізнання природи, суспільства і мислення, є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової і суперечної дійсності в усіх її проявах; дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності.

Діяльнісний підхід – методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму в цілому); форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті.

Догматизм (від грец. *dogma* - вчення, думка) - однобічне, некритичне, схематичне мислення, що спирається на догми, на застиглі й незмінні формули, без врахування реальних умов, потреб життя і практики.

Дослідники – наукові працівники, які професійно займаються науковими дослідженнями та розробками й безпосередньо беруть

участь у створенні нових знань, продуктів, процесів, методів та систем, а також адміністративно-управлінський персонал, який здійснює безпосереднє керівництво дослідницьким процесом (у тому числі керівники наукових організацій та підрозділів, які виконують НДР).

Думка політична – сукупність поглядів, ідей, концепцій, що стосуються політичного життя людей і відображені в теоретичних працях, публіцистиці, історичних творах, релігійній і художній літературі.

Еврістика (грец. εὐρίσκω (heuristiko) – знаходжу, відшукую, відкриваю) – наука, яка вивчає творчу діяльність, методи, які використовуються у відкритті нового і в навчанні; вид мислительної діяльності, в якій є елемент здогаду.

Елітарна теорія демократії – система, що передбачає обмежену участь народних мас в управлінні суспільством через низький рівень їхньої компетентності в політиці, а також через їхню схильність до ірраціоналізму та радикалізму.

Європейський дослідницький простір – система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав-учасниць Європейського Союзу та асоційованих членів з метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників.

Завдання дослідження – сукупність конкретних цільових установок, які спрямовані на аналіз і вирішення проблеми; розкривають зміст предмета дослідження, визначають засоби досягнення поставленої мети і мають узгоджуватися з гіпотезами.

Загальнонаукові методи – такі засоби і прийоми (чи їх сукупність), які з тими чи іншими модифікаціями використовуються в усіх чи майже в усіх науках з урахуванням особливостей конкретних об'єктів дослідження.

Заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

Закон – виражає певний внутрішній суттєвий зв'язок явищ, процесів і особливостей матеріальних об'єктів, що зумовлює їх закономірний розвиток.

Закон виключення третього стверджує, що з двох суперечливих суджень одне помилкове, а друге істинне. Третього не дано. Виражається формулою: « $A \text{ є або } B, \text{ або не } B$ ».

Закон достатньої підстави формулюється таким чином: будь-яка слушна думка дає достатньо підстав.

Закон протиріччя – закон, згідно з яким не можуть бути одночасно істинними два висновки, один із яких щось стверджує, а другий заперечує те саме. Закон стверджує: «неправильно, що A і не A одночасно істинні».

Закон тотожності – предмет думки в межах одного міркування має залишатися незмінним. $A \text{ є } A (A = A)$, де A – думка.

Здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації.

Знання – перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини; це ідеальне відтворення в мовній формі узагальнених уявлень про закономірні зв'язки об'єктивної реальності світу.

Ідеалізація – уявне створення об'єктів і умов, які не існують в дійсності і не можуть бути практично створені; дає можливість реальним об'єктам уявно надати гіпотетичних нереальних ознак, що дозволяє вирішити завдання в закінченому виді. Метод ідеалізації передбачає створення ідеальних моделей і порівняння ситуації, яку вивчають, з ідеальним варіантом.

Ідеал політичний – ціннісно-світоглядне відображення та впорядкування соціально-політичних реалій у вигляді мети, образів, уявлень про майбутнє; вірець досконалості, котрий виступає для суб'єктів політики і широких верст населення моделлю бажаного, критерієм оцінки дійсності з позицій віддаленої мети.

Ідея (від грец. *idea*- поняття) – початок усякої свідомої діяльності, відображення потреб, інтересів різних соціальних груп; продукт людського мислення, форма відображення дійсності, яка відрізняється від інших форм мислення тим, що в ній не тільки відображається об'єкт вивчення, а й міститься усвідомлення мети, перспективи пізнання і практичного перетворення дійсності.

Індукція – метод, при якому за конкретними фактами і явищами встановлюються загальні принципи і закони; перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу ро-

биться висновок стосовно класу в цілому. Дедукція та індукція – взаємо протилежні методи пізнання.

Інституційний підхід орієнтує на вивчення інститутів, за допомогою яких здійснюється політична діяльність, тобто держав, партій, інших організацій і об'єднань, права.

Інформаційна діяльність – сукупність процесів одержання, збирання, аналітико-синтетичної переробки, зберігання, пошуку та розповсюдження інформації (а також інших допоміжних процесів, які забезпечують ці основні процеси), що використовується комунікаційними посередниками (соціальними інститутами або людьми, які виконують посередницькі функції між джерелом інформації (автором твору чи документом) та його споживачами.

Інформаційний підхід – полягає в тому, що при вивченні будь-якого об'єкта, процесу чи явища в природі чи суспільстві, перш за все, виявляються найхарактерніші для нього інформаційні аспекти.

Істинне знання – система принципів, закономірностей, законів, основних понять, наукових фактів, теоретичних положень і висновків; є об'єктивним, правильно відображає дійсність, допомагає людині перетворити і спрогнозувати подальший її розвиток.

Історичний метод – досліджує виникнення, формування і розвиток процесів і подій у часі, виявлення їх минулого, сьогодення і майбутнього.

Категорії – найбільш поширені поняття в науці.

Коефіцієнт впливовості, імпакт-фактор (англ. impact-factor) – коефіцієнт співвідношення цитування наукових журналів. Часто використовується як оцінка важливості журналу в певній галузі.

Комунікативний метод – розробляє кібернетичну модель політичного процесу, розглядаючи політичні структури як комунікативні одиниці, одиниці спілкування.

Конкретнонаукова методологія – сукупність ідей або специфічних методів певної науки, які є базою для розв'язання конкретної дослідницької проблеми; це наукові концепції, на які спирається даний дослідник.

Контент-аналіз – метод, який допомагає дати інтерпретацію змісту інформації через кількісні показники; полягає в знаходженні та виділенні в тексті певних смислових понять, одиниць аналізу, що являють інтерес для дослідника, а також визначенні частоти їх застосування в документі залежно від змісту.

Концепція – система поглядів, система опису певного предмета або явища стосовно його побудови, функціонування, що сприяє його розумінню, тлумаченню, вивченню головних ідей; є єдиним, визначальним задумом, головною ідеєю наукового дослідження.

Культурологічний підхід – досліджує політичні об'єкти та явища як культурологічні феномени.

Математичне моделювання – метод дослідження процесів або явищ шляхом створення їхніх математичних моделей і дослідження цих моделей; заміщення реального об'єкта політичної дійсності штучно створеним об'єктом (моделлю), який повторює найвагоміші сторони реального досліджуваного об'єкта.

Математико-статистичні методи – застосовують для опрацювання отриманих відомостей методами опитування та експерименту, а також для встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами. Вони допомагають оцінити результати експерименту, підвищують надійність висновків, дають підстави для теоретичних узагальнень.

Мета наукового дослідження – визначення конкретного об'єкта і всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі наукових принципів і методів пізнання, впровадження у практику корисних результатів.

Метод (гр. *methodos*) – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя; сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання; спосіб досягнення мети в теорії, що розробляється.

Метод експертних оцінок – використовується для отримання змінних емпіричних даних шляхом опитування групи експертів (5–7 осіб) з метою визначення певних змінних величин, які необхідні для оцінки досліджуваного питання.

Методи – впорядкована система, теоретично засвоєні й логічно обгрунтовані способи зв'язку елементів пізнавальної діяльності дослідника, шляхи отримання об'єктивно істинної інформації, використання технічних прийомів і проведення операцій з теоретичним і практичним матеріалом у визначеній послідовності.

Методи політології – сукупність способів здобуття політичних знань, до яких належать : філософські, історичні, загальнонаукові, спеціальні, логічні, емпіричні, соціологічного плюралізму, метод пі-

знання соціальних явищ тощо. Вибір конкретних методів та їхнє пріоритетне використання залежить як від якостей досліджуваного об'єкта, так і від тих конкретних завдань, які ставить перед собою дослідник.

Методика – вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів; системна сукупність прийомів дослідження; система правил використання методів, прийомів і техніки.

Методологічна основа дослідження – основне, вихідне положення, на якому базується наукове дослідження.

Методологічна основа політичної науки – це загальнотеоретичні дослідження політики на рівні філософського обґрунтування її природи, основних принципів генезису і функціонування політичних інститутів, ролі особи в політичному процесі; теорії середнього рівня, спрямовані на дослідження і формування окремих концепцій політичного маркетингу; конкретні емпіричні дослідження різних елементів політичної ситуації.

Методологія (гр. *methodos* – шлях дослідження, спосіб, метод, пізнання і *logos* – наука, знання, вчення) – вчення про методи дослідження, про правила мислення при створенні теорії науки; сукупність методів, способів, прийомів та їх певна послідовність, що прийнята для наукового дослідження; це основа розробки кожного наукового дослідження; наука про структуру, логічну організацію, засоби і методи діяльності взагалі; вчення про систему наукових принципів і способів дослідницької діяльності; концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси і явища.

Методологія наукового дослідження розглядає найбільш суттєві особливості і ознаки методів дослідження, розкриває їх за спільністю і глибиною аналізу; це схема, план вирішення поставлених завдань наукового дослідження.

Методологія наукового пізнання – вчення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності.

Методологія політичної науки – система принципів та засобів побудови політичних теорій, різних рівнів систематизації політичних знань, а також емпіричних досліджень на рівні конкретного (політологічного) аналізу. Як наука, політологія використовує практично всі методи соціальних наук – філософський, загальнонауковий, спеціальний.

Мета методології науки – вивчення і аналіз методів, засобів, прийомів за допомогою яких отримують нові знання в науці як на емпіричному, так і теоретичному рівнях пізнання.

Методологічний принцип – це основна ідея, основне положення теорії, яке відображає системну, сукупну дію об'єктивних законів розвитку природи, суспільства, мислення та яке направляє діяльність дослідника в обраній їм предметній області.

Мислення – один з основних елементів наукової праці, опосередковане і узагальнене відображення в мозку людини суттєвих властивостей, причинних і закономірних зв'язків між об'єктами і явищами.

Мова науки – у методології науки – система понять, знаків, символів, що виробляється і застосовується в межах кожної наукової галузі для набуття, обробки, трансляції та розвитку знань; спосіб виникнення і буття науки як певної реальності.

Моделювання – метод дослідження об'єкта, процесу, явищ на моделях.

Модель – сукупність логічних, математичних або інших співвідношень, які відображають із необхідним або досяжним ступенем подібності певний фрагмент політичної реальності, істотні властивості досліджуваного політичного процесу; матеріальне або розумове уявлення об'єкта дослідження в образі більш доступному і сприятливому для вивчення, ніж сам оригінал.

Модель політичної соціалізації – система зацікавлених і примусових мотивів політичної соціалізації, які формують систему особистісної мотивації політичної поведінки кожної особи.

Моделювання політичних процесів – за нечіткої прогнозованості результатів політичних процесів методологічно спирається на формальні математичні моделі опису політичних феноменів. Застосування формальних математичних моделей у прикладній політології зумовлене передбачуваністю багатьох подій політичного життя, оскільки формальна модель допомагає уникнути довільного формулювання припущень неформальної моделі, сприяє виробленню більш-менш точного, піддатливого перевірці прогнозу; сприяє визначенню механізмів розвитку політичного процесу, встановленню зв'язків між його елементами; допомагає отримати знання про стратегії поведінки головних політичних акторів.

Молодий вчений – вчений віком до 35 років включно, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років включно, який має науковий ступінь доктора наук.

Наука – сфера безперервного розвитку людської діяльності, основною ознакою і головною функцією якої є відкриття, вивчення й теоретична систематизація об'єктивних законів про об'єктивну дійсність з метою їх практичного застосування.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явищ без проміжної аргументації, без осмислення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робляться висновки.

Наукова інформація – сукупність повних, точних відомостей про розвиток природи, суспільства і людини, зафіксованих у науковому документі. Первинна інформація – це вихідні дані, які є результатом конкретних експериментальних досліджень, вивчення практичного досвіду. Вторинна інформація – це результат аналітико-синтетичної переробки первинної інформації.

Наукова комунікація – обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між вченими і фахівцями; основні елементи: комунікант, комунікат, канал, реципієнт, зворотній зв'язок.

Наукова концепція – система поглядів, теоретичних положень, основних тверджень щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною ідеєю.

Наукова школа – неформальний творчий колектив дослідників різних поколінь, об'єднаних загальною програмою і стилем дослідницької роботи, які діють під керівництвом визнаного лідера.

Наукове видання – твір (узагальнююча наукова праця, монографія, збірник наукових праць, збірник документів і матеріалів, тези та матеріали наукових конференцій, автореферат дисертації, препринт, словник, енциклопедія, науковий довідник або покажчик, наукове періодичне видання тощо) наукового характеру, що пройшов процедуру наукового рецензування та затвердження до друку вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи або вищого навчального закладу, редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або в інший спосіб,

містить інформацію про результати наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, теоретичних чи експериментальних досліджень (науково-дослідне видання); підготовлені науковцями до публікації тексти пам'яток культури, історичних документів чи літературних текстів (археографічне або джерелознавче видання); науково систематизовані дані чи матеріали, що відображають історію науки та сучасний стан наукового знання (науково-довідкове або науково-інформаційне видання), призначені для поширення.

Наукове дослідження – цілеспрямоване пізнання, результатом якого виступають система понять, законів і теорій; це вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних чинників, а також вивчення взаємодії між явищами за допомогою наукових методів з метою отримання доведених і корисних для науки і практики рішень з максимальним ефектом.

Наукове пізнання – дослідження, яке характерне своїми особливими цілями, завданнями, методами отримання і перевірки нових знань з метою оволодіти силами природи, пізнати закони розвитку суспільства і поставити їх на службу, впливати на хід історичних подій.

Науковий працівник – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством.

Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо.

Науковий факт – подія чи явище, яке є основою для висновку або підтвердження. Він є елементом, який у сукупності з іншими ста-

новить основу наукового знання, відбиває об'єктивні властивості явищ та процесів. На основі наукових фактів визначаються закономірності явищ, будуються теорії і виводяться закони.

Науковий напрям – сфера наукових досліджень наукового колективу, яка спрямована на вивчення певних фундаментальних, теоретичних і експериментальних завдань у відповідній галузі науки; наука або комплекс наук, у галузі яких ведуться дослідження.

Науково-педагогічна діяльність – педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

Науково-педагогічний працівник – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством.

Наукометрія – система вивчення наукового, конструктивного знання за допомогою кількісних методів.

Неформальна наукова комунікація – комунікація, що встановлюється між комунікантом (відправником) і реципієнтом (отримувачем) шляхом особистих контактів, зустрічей, бесід, телефонних розмов, листування тощо.

Нормативно-ціннісний підхід припускає з'ясування значення політичних явищ для суспільства й особистості, їх оцінку з точки зору загального блага, справедливості, свободи, поваги людської гідності, орієнтує на розробку ідеалу політичного устрою і шляхів його практичного втілення.

Об'єкт наукового дослідження – певна частина дійсності – досить конкретний предмет чи явище, на яке спрямована наукова діяльність дослідника з метою пізнання його суті, закономірностей розвитку і можливостей використання в практичній діяльності.

Об'єктивність — філософське поняття, що означає характеристику предмета, зміст знання чи спосіб існування (дійсності), яка полягає в їхній незалежності від людської свідомості (суб'єкта пізнання); здатність розглянути питання, що є предметом дискусії, відсторонено, незважаючи на особисті уподобання чи вигоду.

Описове (або інформаційне) дослідження передбачає отримання

емпіричної інформації, здатної дати відносно цілісне уявлення про досліджуване явище, його структурні компоненти, за допомогою яких можна було б перевірити висунуту гіпотезу, а в разі її підтвердження – зробити повний кількісний і якісний опис об'єкта.

Опитування – метод отримання первинної соціологічної інформації, що ґрунтується на письмовому або усному зверненні до певної спільності людей – респондентів із запитаннями, зміст яких є проблемою дослідження на рівні емпіричних індикаторів і який передбачає реєстрацію та статистичну обробку отриманих відповідей, а також їх теоретичну інтерпретацію.

Парадокс у широкому розумінні – твердження, яке різко відрізняється від загальноприйнятої думки, заперечення того, що є «безперечно правильним»; у вузькому розумінні – це два протилежні твердження суджень, кожне з яких є переконливим доказом.

Парадигма – загальноприйняте положення науки.

Парадигма в політології (від грец *paradeigma* – приклад, зразок) – сукупність принципів та методів, які відображають політичну реальність; модель теоретичного трактування політичних явищ. Термін до наукового обігу ввів у 20-х рр. ХХ ст. американський філософ та історик Т. Кун. Згодом цей термін отримав широке розповсюдження майже у всіх галузях науки.

Пізнання – процес руху людської думки від незнання до знання.

Пізнавальний (когнітивний) принцип – пов'язаний із загальною філософською теорією пізнання і є методологічною базою для багатьох наук; особливо ефективний у вивченні динаміки науки та її співвідношення з суспільством, в обґрунтуванні провідного значення знання в поведінці індивіда.

Політична біфуркація (від лат *bifurcation* – роздвоєння) – метод наукового пізнання суспільно-політичних явищ, вперше запропонований американським вченим Ервіном Ласло. Під біфуркацією розуміється поведінка складних систем у станах та умовах, далеких від рівноваги. Явище політичної біфуркації найбільшою мірою характеризує контекст сучасних динамічних суспільних змін у політичних системах.

Політична концепція (від лат. *conceptio* - сприйняття) — а) суспільна рефлексія політичної взаємодії в сучасних обставинах або в історичній перспективі; б) система поглядів на політичний процес; в)

спосіб розуміння політичної ситуації, підхід до розв'язання політичної колізії.

Політична наука – суспільна наука, яка вивчає тенденції і закономірності розвитку, функціонування та структуру політичного життя суспільства, що відображають реальний процес включення соціальних суб'єктів у діяльність щодо реалізації політичної влади і політичних інтересів.

Політичне знання – особливий світ знань про те, як виникають і зникають держави, нації, народи, політичні ідеології, інститути, династії, окремі особи; про те, які форми політичного життя ефективні у різних народів, а які неефективні.

Політичний дискурс – форма структурування політичного виміру буття у межах політико-соціальних практик.

Політологічний дискурс – сфера організації смислопотоків навколо вибудованих каналів означення смислу, що мають безпосередньо політологічний характер, зважаючи на побудову дослідницьких моделей такого дискурсу саме навколо політологічної проблематики, а не рівня буденного прояву політичного; форма концептуалізованого вияву політичних відносин.

Політологічне дослідження – система процедур організаційно-технічного характеру, які на основі методів політичного аналізу дають можливість одержати науково обґрунтовані дані про політичні події, явища, процеси, які носять прогностичний характер для їх подальшого використання в практиці політичного управління.

Поняття – думка, виражена в узагальненій формі, яка визначає суттєві і необхідні ознаки предметів та явищ і взаємозв'язки. Якщо поняття увійшло до наукового обігу, його позначають одним словом або використовують сукупність слів – термінів.

Понятійний апарат науки – сукупність основних понять.

Порівняльна політологія – галузь політичної науки, в основі якої лежить вияв подібності або відмінності політичних інститутів, процесів та явищ з метою їх кількісної та якісної характеристики, класифікації, впорядкування та практичного використання в іншому соціополітичному середовищі.

Порівняльний (компаративний) підхід – зіставлення однотипних політичних явищ, наприклад, політичних систем.

Порівняльно-історичний метод – сукупність пізнавальних засобів, процедур, які дозволяють виявити схожість і відмінність між яви-

щами, що вивчаються, визначити їхню генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне й специфічне в їхньому розвитку.

Порівняння – один із найпоширеніших методів пізнання; процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам.

Практика – початок, вихідний пункт і одночасно природне завершення будь-якого процесу пізнання.

Предмет дослідження – тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження; включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною (суб'єктом) у процесі дослідження з певною метою в конкретних умовах.

Предмет наукового дослідження – причини виникнення процесу або явища, закономірності його розвитку, різноманітні властивості, якості тощо.

Прикладна політологія – галузь політичної науки, яка безпосередньо стосується процесів практичного здійснення політики. Прикладна політологія є сукупністю тих знань, без володіння якими в сучасних умовах не може діяти професійний політик. На базі практичної спрямованості виникли й розвиваються такі напрямки політології, як партологія, кратологія, іміджелогія, конфліктологія, політичний аналіз, прогнозування й моделювання, сукупність політичних технологій або політична інженерія.

Прикладні наукові дослідження – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення існуючих матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань.

Принципи – вихідні положення, правило, що виникло у результаті об'єктивно осмисленого досвіду; можуть виступати у формі постулатів – ствердження попередніх доказів деяких наукових теорій, які приймаються в ній як вихідні і стають основою для теоретичних узагальнень.

Принцип історизму – вимагає розгляду всіх фактів, явищ і подій політики відповідно до конкретно-історичних обставин, в їх взає-

мозв'язку і взаємообумовленості; в динаміці: як воно виникло, які етапи в своєму розвитку пройшло, чим стало на той чи інший момент часу; у зв'язку з конкретним досвідом історії, щодо подальших подій.

Проблема в науці – суперечлива ситуація, яка частіше всього виникає в результаті відкриття нових фактів, які виходять за межі попередніх теоретичних уявлень.

Репрезентативність – один з показників повноти, достатньої джерельної інформації, для вивчення певної проблеми.

Синтез – дослідження явища в цілому, на основі об'єднання пов'язаних один з одним елементів в єдине ціле.

Синтетична критика джерел – другий етап джерелознавчої критики, який вирішує такі завдання: виявлення зв'язків даного джерела з ін. джерелами, зіставлення джерел за ступенем їх достовірності та повноти, створення комплексу джерел, що дають змогу дослідити ті чи ін. історичні події; встановлення всієї суми наявних наукових фактів, які стосуються теми дослідження, визначення фактів, яких бракує для повноти картини.

Система політичної науки – сукупність наукових дисциплін, концептуальних і методологічних підходів, зорієнтованих на вивчення політики. Систему складають: політична філософія, політологія, політична соціологія, політична психологія, політична економіка, теорія та історія держави і права, політична історія, теорія та історія міжнародних відносин, міжнародне право, політична географія і геополітика, етнополітологія та етнопідприємство, політична лінгвістика тощо.

Системний підхід – розглядає політичну сферу суспільства як цілісний, складноорганізований, саморегульований механізм, як певну цілісність, що складається із сукупності елементів, які перебувають у безперервній взаємодії з навколишнім середовищем через «вхід» і «вихід» системи, що має функції діяльності, періоди «активності» і «спаду», переходу.

Синергетичний підхід – полягає в дослідженні процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур; реалізується в дослідженні систем різної природи, зокрема соціальних й політичних.

Спостереження – систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта; спосіб пізнання об'єктивного світу на основі безпосереднього сприйняття предметів і явищ за допомогою чуттєвості.

Структурно-функціональний аналіз – розгляд політики як певної цілісності, системи, включає в себе складну структуру та структурні елементи, кожен елемент якої має певне призначення, які підпорядковуються певним закономірностям розвитку і функціонування та виконує специфічні функції (ролі), спрямовані на задоволення відповідних потреб системи.

Структурно-функціональний підхід – виділення в системних об'єктах структурних елементів (компонентів, підсистем) і визначенні їхньої ролі (функцій) у системі.

Суб'єктивність – прояв уявлень людини (суб'єкта) про навколишній світ, з її точки зору, почуттів, переконань та бажань; ставлення до чогось лише згідно з особистими поглядами, інтересами або смаками; відсутність об'єктивності.

Судження – думка, в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь; судження про предмет або явище можна отримати або через безпосереднє спостереження будь-якого факту, або опосередковано – за допомогою умовиводу.

Теорія пізнання – вчення про закономірності процесу пізнання навколишнього світу, методи і форми цього процесу, про істину, критерії і умови її доведення; зводиться від живого спостереження до абстрактного мислення та від нього до практики.

Теорія – система узагальнених знань, пояснення тих чи інших сторін дійсності; є духовним, розумовим відображенням і відтворенням об'єктивної реальної дійсності.

Термінологічний принцип – вивчення історії термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження.

Узагальнення – прийоми здобуття нових знань шляхом розумового (уявний) переходу від конкретних висновків і заключень до більш загальних, які в найбільшій мірі відображають суть дослідницького процесу.

Формалізація – метод вивчення різних об'єктів, при якому основні закономірності явищ і процесів відображаються в знаковій формі за допомогою формул або спеціальних символів.

Формальна наукова комунікація – обмін науковою інформацією через спеціально створені структури для генерації, оброблення і поширення наукового знання; видавництва, редакції газет і жур-

налів, науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, радіо, телебачення, бібліотеки, інформаційні центри, музеї, архіви тощо.

Фундаментальні наукові дослідження – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки.

Фурурологія (від лат. *futurum* – майбутнє і грец. *logos* – слово, вчення) – теоретико-практичні знання, спрямовані на аналіз перспектив історичного життя людини, суспільства; прогнозування.

Цивілізація (від лат. *civilis* – цивільний, громадянський) – форма суспільного життя людей, якій притаманне відтворення власної матеріальної та соціально-політичної структури відносин на основі пріоритету духовних норм, цінностей.

Явище політичне – невід'ємний елемент політичної діяльності, що відображає певні процеси у політичних системах. Як політичні явища, можуть розглядатися окремі персони (напр., видатні політичні діячі), їх взаємовідносини, дії, ідеї; політичні партії, організації та інші політичні процеси, державні установи, владні структури тощо.

Google Академія (Google Scholar) – академічна пошукова система та наукометричний інструмент. Індексує веб сегменти, а також включає статті, що опубліковані в журналах, зберігаються в репозиторіях або знаходяться на сайтах наукових колективів чи окремих вчених.

h-індекс, або індекс Гірша (Хірша) – показник впливовості науковця, колективу науковців, наукового закладу або наукового журналу, заснований на кількості публікацій та їх цитуваннях.

ORCID (англ. Open Research and Contributor ID) – літерно-цифровий код для однозначної ідентифікації наукових та інших академічних авторів.

Scopus – найбільша у світі мультидисциплінарна бібліографічна та реферативна база даних від корпорації Elsevier.

Web of Science (WOS) – найавторитетніша в світі аналітична і цитатна база даних журнальних статей.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004; поточна ред. – Ред. від 12.05.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25; поточна ред. – Ред. від 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2016 р., № 261; поточна ред. – Ред. від 19.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р., № 44; ; поточна ред. – Ред. від 22.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

Вимоги до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.09.2019 р., № 1220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-19#Text>

Про затвердження вимог до оформлення дисертації : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р., № 40; поточна ред. – Ред. від 12.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>

Про затвердження Положення про спеціалізовану вчену раду з присудження наукового ступеня доктора наук : Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.12.2021 р., № 1359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-22#Text>

Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.09.2019 р., № 1220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19#Text>

ДСТУ 8302:2015. Національний стандарт України. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання : Вид. офіц. Київ ДП «УкрНДНЦ», 2016. 20 с.

Локальні акти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Кодекс честі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» : Ухвалений Конференцією трудового колективу 29.12.2015 р.; із змінами внесеними у 2017, 2018 та 2021 роках. URL: <https://cutt.ly/bHfwv3C>

Положення про запобігання академічному плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»: Затверджено Вченою радою (протокол № 9 від 25.09.2018 р.); введено в дію наказом ректора № 627 від 27.09.2018 р. URL: <https://cutt.ly/ANfrcWC>

Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» : Затверджено Вченою радою (протокол № 5 від 30.05.2017 р.); введено в дію наказом ректора № 348 від 15 червня 2017 р. (зі змінами відповідно до рішення Вченої ради (протокол № 7 від 30.08.2019 р.); введено в дію наказом ректора № 556 від 02.09.2019 р. URL: <https://cutt.ly/oHhHOt>

Освітньо-професійна програма «Політологія» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» : Затверджена Вченою радою 31.08.2020 р., протокол № 7; введена в дію наказом ректора № 79/06-06-с від 31.08.2020 р. з 01.09.2020 р. URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/03/052-Politologia-PHD-2020-OP.pdf>

Підручники і навчальні посібники

Александров І. О. *Методологія та організація наукових досліджень* = Methodology and organization of the scientific research : підручник / І. О. Александров, К. І. Ткач, С. В. Філіппова ; М-во освіти і науки України, Одес. нац. політехн. ун-т. Одеса : Астропринт, 2018. 197 с. Присвячується 100-річчю НАН України, 100-річчю Одес. нац. політехн. ун-ту.

Бебик В. М. *Політологія : теорія, методологія, практика* : підручник. Київ : МАУП, 1997. 248 с.

Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : АБУ, 2002. 480 с.

Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 142 с.

Бобилев В. П. Методологія та організація наукових досліджень : підручник. Дніпро: ІМА-прес, 2014. 643 с.

Брегеда А. Ю. Політологія: навч. посіб. для самот. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 1999. 108 с

Гаєвський Б. А. Сучасна українська політологія : навч. посіб. Київ : Вид-во МАУП, 1999. 265 с.

Вдовичин І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. 247 с.

Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 246 с.

Голіков В. А., Козьмініх М. А., Онищенко О. А. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Одес. нац. морська акад. Одеса : ОНМА, 2014. 163 с.

Денисенко В. М., Матвієнків С. М., Штерн В. Ю. Політологія. Вступ до спеціальності : підручник. Рек. МОН. Львів : Астролябія, 2007. 360 с.

Історія політичної думки : підручник у 2-х т. / за ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2021. Том 1. Від зародження до початку ХХ ст. 404 с.

Історія політичної думки : підручник у 2-х т. / за ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2021. Т. 2. ХХ–початок ХХІ ст. 598 с.

Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посібник / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

Кирилюк Ф. М. Новітня політологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2009. 564 с.

Клименюк О. В. Виклад та оформлення результатів наукового дослідження : підручник. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. 398 с.

Климончук В. Й. Вступ до спеціальності : навч.-метод. посіб. для студ. спец. 052 «Політологія». Івано-Франківськ : підприємець Голіней О. М., 2019. 100 с.

Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбов. літ., 2010. 352 с.

Кухта Б. Політологія. Історія і теорія політичної науки : курс лекцій. Львів: Кальварія, 2004. 272 с.

Матвієнків С. М. Методологія наукових досліджень : навч.-метод. посіб. Рек. МОН. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. у-нт ім. В. Стефаника, 2010. 84 с.

Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / [І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін.] ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2018. 606 с.

Методологія і методи наукових досліджень : навч. посіб. / Лівінський О. М., Курок О. І., Гридякін В. О., Зінченко В. П.; за ред. О. М. Лівінського; М-во науки і освіти, молоді та спорту України, Глухів. нац. пед. ун-т ім. О. Довженка. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. 173 с.

Методологія політичної науки : матеріали до хрестоматії з навчальної дисципліни “Методологія політичної науки” (для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня – доктор філософії) за спеціальністю 052 “Політологія”. Електрон. навч. посіб. / Упорядник С. М. Дерев’янку. Івано-Франківськ : ПНУ, 2020. 30 с.

Мокін Б. І., Мокін О. Б. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2014. 180 с.

Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студ., курсантів, аспірантів і ад’юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2016. Т. 1. 516 с.

Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2017. Т. 2. 535 с.

Політична наука: Методи досліджень : підручник. Рек. МОН. / За ред. О. А. Габрієляна. Київ : ВЦ “Академія”, 2012. 320 с. Серія “Альма-матер.

Політологія: навч.-метод. посіб. (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал», 2018. 540 с.

Потульницький В. А. Історія української політології. Київ : Либідь, 1992. 232 с.

Потульницький В. А. Теорія української політології. Київ, 1993. 250 с.

Прикладна політологія : навч. посіб. Рек. МОН / За ред. В. П. Горбатенка. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 472 с. Альма-матер.

Рач В. А., Ігнатова О. В., Борзенко-Мірошніченко А. Ю. Методологія системного підходу та наукових досліджень : підручник / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Східноукр. нац., ун-т ім. В. Даля. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2013. 251 с.

Ржевська Н. Ф. Аналітичні центри на заході та в Україні : порівняльний аналіз. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/19146>

Теорія політики: підручник / Денисенко В. М., Бліхар В. С., Требін Н. П., та ін. Львів : Ліга-Прес, 2015. 668 с.

Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 338 с.

Філософія та методологія науки: підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко. Київ : ВПЦ “Київський університет”, 2008. 223 с.

Хто є хто в європейській та американській політичній науці : малий політологічний словник / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук; За ред. Б. Кухти. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Львів : Кальварія, 1997. 288 с.

Цехмістрова Г. С. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України. 2-ге вид., допов. Київ : Слово, 2012. 349 с.

Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія : підручник. Київ : ЦУЛ, 2010. 472 с.

Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

Енциклопедичні та довідкові видання

Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. 1736 с.

Геополітика: енциклопедія: навч. посіб. За ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є. М. Суліми. Рек. МОН. Київ: Знання України, 2013. 919 с.

Енциклопедія політичної думки / За ред. Д. Міллера; пер. з англ. Н. Лисюк. Київ : Дух і літера, 2000. 472 с.

Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; за ред. І. Макліна, А. Макмілана. Київ : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2005. 789 с.

Мала енциклопедія етнодержавознавства / Ред. кол. Ю. І. Рима-ренко, В. П. Андрющенко, В. Д. Бабкін та ін. Київ : Вид-во "ГЕНЕЗА"; "ДОВІРА", 1996. 942 с.

Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / за заг. ред. Н. М. Хоми; [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2015. 492 с.

Політична енциклопедія. Редкол. : Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 808 с.

Політична наука. Словник : категорії, поняття і терміни / Кухта Б., Романюк А., Старецька Л. та ін. Львів : Кальварія, 2003. 500 с.

Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. ВНЗів / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Укр. Асоціація політологів. [Упоряд. В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна]. Київ : Генеза, 1997. 400 с.

Політологічний енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Укр. Асоціація політологів. [Упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

Політологія : довідник / Обушний М. І., Коваленко А. А., Ткач О. І. Київ : Довіра, 2004. 599 с.

Політологія : навч. енциклопедичний словник-довідник / за наук. ред. д-ра політ. н. Хоми Н. М.; [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 779 с.

Політологія : сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник / укладач В. М. Піча; наук. ред. Л. Д. Климанської, Я. Б. Турчин, Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 516 с.

Порівняльне правознавство. Порівняльна політологія: систематичний бібліографічний покажчик За ред. О. В. Кресіна, І. О. Кресі-

ної. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 312 с.

Словник з основ наукових досліджень : навч.-метод. вид. / Укл. Н. Ю. Мацай, С. В. Маслійов, Є. В. Попов, О. О. Беседа, О. П. Губська. Ф-т природничих наук, Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2021. 80 с.

Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / за наук. ред. Н. М. Хоми; [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2015. 396 с.

Філософський енциклопедичний словник / Голова ред. колегії В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Монографії та статті

Бабкіна О. В. Методологія дослідження політичного життя суспільства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. [зб. наук. пр.] / ред. рада: В. П. Андрущенко (голова). Вип. 2. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С. 3–8.

Баранцева К. К. Методологія дослідження політико-адміністративних систем. *Трансформація політико-управлінських відносин у державах Центрально-Східної Європи в процесі європейської інтеграції: уроки і досвід для України* / Кол. авт.; за заг. ред. проф. Д. І. Дзвінчука : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 75–96.

Бебик В. М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. [Відп. ред. І. В. Хронюк]; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. 2-е вид., стер. Київ, 2001. 383 с.

Бех В. Предмет політології як проблемне поле політичних досліджень. *Наукові записки Інституту політичних та етнополітичних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2016. № 3–4 (83-84). С. 229–241.

Божанов В. А. Методологія сучасної політичної науки. Київ, 2016. 85 с.

Бойко-Бойчук Л. Метод матриць : застосування у політичних дослідженнях. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2008. № 1. С. 165–176.

Бойко-Бойчук Л. Синергетика як методологічний підхід до дослідження соціальних наук. *Людина і політика*. 2003. № 5. С. 56–63.

Булгаков В. А. Мережний підхід як методологія дослідження політичних систем. *Політологічний вісник*. Київ, 2011. № 56. С. 234–243.

Бульдович П. В. Методологія неоінституціонального підходу в сучасній політичній науці : автореф. ... канд. політ. наук: 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки». Київ, 2018. 20 с.

Валевський О. Л., Ребкало В. А. Теорія і практика політичного аналізу. Київ : Міленіум, 2003. 227 с.

Ващенко К. Політичний аналіз і прогноз: методологія дослідження. *Сучасна українська держава: історичні імперативи становлення, тенденції та проблеми розвитку* : зб. Київ : ІПіЕНД, 2007. С. 85–100.

Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Макс Вебер. [Пер. з німецької О. Погорілого]. Київ : Основи, 1988. 534 с.

Вебер М. Покликання до політики. *Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика.* / пер. з німець. О. Погорілого. Київ, 1998. С. 173–191. URL : litopys.org.ua/weber/wbs08.htm.

Габріелян О. Політична наука в Україні : стан і перспективи. *Політична думка*. 2001. № 4. С. 47–55.

Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. Львів : “Літопис”, 2000. 319 с.

Горбатенко В., Петренко І. Метод “Делфі” та специфіка його застосування у прогнозних розробках : [методологія політологічних досліджень]. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2008. № 6. С. 174–182.

Горбатенко В. П. Політичне прогнозування : теорія, методологія, практика. Київ : Генеза, 2006. 395 с.

Денисюк С. Математичне моделювання як метод дослідження політичних процесів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2009. № 1. С. 32–43.

Дерев’янка С. М. Безпековий вимір народовладдя в умовах гібридної війни. *Держава і право* : зб. наук. пр. Серія. Політичні науки. Вип. 87 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2020. С. 308–318.

Дерев'янку С. М. Електронні петиції до органів влади України як інструмент електронної демократії. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія* / Прикарпат. нац. ун-т імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: ЛІК, 2016. Вип. 10. С. 43–53.

Дерев'янку С. Зміни до Конституції України як питання політичної доцільності. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія* / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Вип. 14. Івано-Франківськ, 2020. С. 37–45. URL: <https://scijournals.pnu.edu.ua/index.php/politics/archives>

Дерев'янку С. М. Інститут місцевого референдуму в Україні : доцільність та перспективи оновлення його конституційної моделі. *Прикарпатський вісник Наукового Товариства ім. Шевченка : Серія “Думка”*. 2018. Вип. 5 (49). С. 85–96.

Дерев'янку С. М. Конституційна модель референдуму в Україні : політико-правові мотиви доцільності оновлення. *Сучасна українська політика*. Київ : Вид-во “Центр соціальних комунікацій”, 2012. Вип. 26. С. 7–17.

Дерев'янку С. Методологія дослідження народовладдя. *Політична наука : теорія, методологія, практика : монографія* / [за наук. ред. Климончука В. Й.]; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника ; Ф-т іст., політол. і міжнар. від-н. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2021. С. 91–114.

Дерев'янку С. М. Моделі конституційного референдуму за конституціями України та держав Європейського Союзу : порівняльно-типологічна характеристика. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 3. С. 106-110. URL : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2008_3/2008_3.pdf

Дерев'янку С. Наукове прогнозування політичних процесів. *Державна політика в гуманітарній сфері* : Матеріали круглого столу. Івано-Франківськ: вид-во “Плаї”, 2001. С. 26–31.

Дерев'янку С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : монографія; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ : Вид-во “Місто НВ”, 2011. 847 с.

Дерев'янку С. Політична мова в умовах російсько-української війни. *Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки* : зб. тез III Міжнародної онлайн-конференції, 19 травня 2022 р. / за заг. ред. Н. Богданець-

Білоskalенко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 5–8.

Дерев'янка С. М. Поняття “місцевий референдум” у законодавчих актах України : політико-правовий зміст дефініції. *Актуальні проблеми політики* : Зб. наук. праць / гол. ред. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Нац. ун-т “Одеська юрид. академія”; Південноукр. центр гендерних проблем, 2012. Вип. 46. С. 348–358. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1354/Derevanko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Дерев'янка С. М. Спроби легітимації рашистського окупаційного режиму через референдум та їх нікчемність. *Держава і право* : зб. наук. пр. Вип. 91 / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2022. С. 249–261.

Дерев'янка С. М. Термін “референдум” у новітній українській теорії права та політології : особливості дефініції й доцільність її уніфікації. *Політологічний вісник* : Зб. наук. пр. Вип. 59. Київ : ІНТАС, 2012. С. 216–226.

Дерев'янка С. М. Термін “референдум” у новітньому українському політичному дискурсі. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2012. Вип. 1–2 (52–53). С. 34–42. URL : http://www.ipiend.gov.ua/img/pm/file/PM_52_53_62.pdf

Жалай В. Я., Линник Т. Г., Пархоменко А. Ф., Рахманова І. І., Рубашова Л. М. Політична термінологія у сучасному інформаційному просторі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи* / НАН України, Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов ; редкол.: О. М. Ільченко (голов. ред.) та ін. Київ, 2019. С. 5–51. URL: https://langcenter.kiev.ua/Lingvistika%202019/1_Zhalay_et_al.pdf

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів : Львівський держ. університет імені Івана Франка, 1999. 227 с.

Зеленько Г. І. Методологія порівняльних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Вип. 3. Київ, 2010. С. 184–189.

Зербіно Д. Наукова школа : лідер і учні. Львів : Євросвіт, 2001. 208 с.

Зосімов А. М., Голік В. П. Дисертаційні помилки : монографія. 3-тє вид., доп. і випр. Харків : ВД «Інжек», 2005. 216 с.

Кальниш Ю. Г. Політична аналітика в державному управлінні : теоретико-методологічні засади : Монографія. Київ : НАДУ, 2006. 272 с.

Кармазіна М. С. Між історією і політикою. Київ : ЕПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 560 с.

Кармазіна М. С. Політична наука в Україні: дисертаційний аспект. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2008. № 3(30). С. 17–28.

Кармазіна М. Політична наука : предмет, структура, методологія. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2010. № 1. С. 19–33.

Клюєв К. Г. Математичне моделювання як ефективний метод дослідження політичних процесів. *Політичне життя*. 2016. № 1–2. С. 19–23.

Козерод О. Сучасна єврейська політична думка: методологія вивчення та історіографія проблеми. *Єврейська громадсько-політична думка ХХ – початку ХХІ сторіччя в Україні* : монографія. Київ : ІПіЕНД, 2011. С. 8–65.

Колодій А. Предметне поле політичної науки в сучасний період. *Політична наука в Україні. 1991-2016* : у 2 т. ; т. 1. Політична наука: західні тренди розвідку й українська специфіка / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса; редкол.: чл.- кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор передм. О. Рафальський; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 44–91.

Корнієнко В. О., Денисюк С. Г., Шиян А. А. Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі : монографія. Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. 185 с.

Кривошеїн В. В. Проблема мультипарадигмальності політичної науки. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2000. № 3. С. 105–107.

Круглашов А. Здобутки та проблемні питання розвитку сучасної політичної науки. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ-Миколаїв : Укр. центр політ. менеджменту, 2009. Вип. 17. С. 22–30.

Круглашов А. Інтеграція української політичної науки в Європейський простір. *Наукові записки Інституту політичних і етнона-*

ціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. Вип. № 3-4 (83-84). 2016. С. 175–187.

Мадрига Т., Кобець Ю. Академічний статус політичної науки : світовий досвід та національна практика. *Політична наука : теорія, методологія, практика : монографія* / [за наук. ред. Климончука В. Й.]; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника ; Ф-т іст., політол. і міжнар. від-н. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2021. С. 4–27.

Максимець Б. В. Методологія дослідження електоральної діяльності політичних партій. *Максимець Б. В. Національно-демократичні партії України у виборчих кампаніях початку XXI століття: монографія*. Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2014. С. 33–55.

Малигіна В. Д., Холодова О. Ю., Акімова Л. М. Методологія наукових досліджень : монографія. Рівне : НУВГП, 2016. 247 с.

Мандзій Л. Методологія дослідження політичної еліти. *Вісник Львівського університету* : зб. наук. пр. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. Вип. 2. С. 115–121. Серія філософсько-політологічні студії.

Меньшеніна А. Є. Проблема поєднання універсальних та національних цінностей у постмодерному дискурсі. *Держава і право: Зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки*. Вип. 85 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2019. С. 220–231.

Методологія аналізу соціально-політичних проблем сучасного українського суспільства : Підсумк. матеріали круглого столу (17 червня 2004 р.) / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Каф. філософії, соціології держ. упр.; [Відп. ред. А. Решетніченко]. Дніпропетровськ, 2004. 99 с.

Монолатій І. Використання теоретико-методологічних дискурсів політичної участі для дослідження взаємодії етнічних акторів: варіанти (по)розуміння підходів і принципів. *Прикарпатський вісник НТШ* : наук. журн. Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. № 3 (23). С. 217–235.

Монолатій І. Етнонаціональні спільноти у Галичині (1867–1914 рр.) : теоретико-методологічні засади дослідження. *Проблеми історії*

України XIX – початку XX ст. : зб. наук. робіт. Київ : Ін-т історії України, 2005. Вип. IX. С. 275–289.

Монолатій І. С. Міжгрупові інтеракції в етнополітологічному дискурсі : проблеми теорії та методології : монографія. Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2011. 192 с.

Методологія аналізу світоглядно-теоретичних основ української політики. *Світоглядно-теоретичний вимір сучасної української політики* / М. І. Михальченко (кер. авт. кол.), М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський та ін. : монографія. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2010. С. 7–48.

Михальченко М. І. Політичні зміни в Україні : методологія розуміння багатовекторності і пробуксовування. *Сучасна українська політика. Аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. С. 9–21.

Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ : Світогляд, 2005. 315 с.

Наукова методологія та її рівні. *Семенюк Є. Філософія сучасної науки і техніки* / Є. Семенюк, В. Мельник. Львів, 2006. С. 29–44.

Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології: теорія, методологія, практика. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Центр учб. л-ри, 2011. 311 с.

Олійник С. Ю. Методологія політологічних досліджень у контексті проблематики соціальної політики. *Держава і право* : зб. наук. пр. Вип. 91 / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2022. С. 213–222.

Остапець Ю. Методологія дослідження еволюції та функціонування партійних систем в суспільствах, які трансформуються. *Вісник Львівського університету*: зб. наук. пр. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. Вип. 1. С. 159–166. Серія: філософсько-політологічні студії.

Павко А. І. Політичні партії та організації в Україні наприкінці XIX – на початку XX століть: методологія, історіографія проблеми, перспективні напрямки наукових досліджень. Київ : Знання України, 2001. 112 с.

Петренко В. Особливості визначення політичної мови. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2007. № 2. С. 16-24.

Півончук І. Використання прикладного моделювання під час аналізу міжнародних політичних процесів URL : <http://nato.pu.if.ua/journal/2009/2009-24.pdf>

Полевой Н. А. Прогнозирование смены парадигм исторического познания : поиск метода : монография. Одесса : Фенікс, 2010. 168 с.

Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т.1 Політична наука : західні тренди розвитку й українська специфіка / НАН України, Інст політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса ; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор передм. О. Рафальський ; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 656 с.

Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т. 2. Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень / НАН України, Інст політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; автор передм. О. Рафальський ; відп. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 704 с.

Політичні цінності: методологія аналізу і пошук нових орієнтирів. *Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах* / М. І. Михальченко та ін. Київ : ІПіЕНД, 2013. С. 7–61.

Політологія : історія та методологія / Ред. Кирилюк Ф. М. Київ : Здоров'я, 2000. 632 с.

Польовий М. А. Нейромережеве моделювання функціонування міжнародних регіональних спільнот на прикладі ЄС. *Актуальні проблеми політики зб. наук. пр.* / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), М. А. Польовий (відп. секр.) [та ін.] ; НУ "ОЮА", Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2015. Вип. 54. С. 212–220.

Польовий М. А. Політичне картографування як метод моделювання політичних процесів. *Вісник національного технічного університету "Київський політехнічний інститут". Серія "Політика. Соціологія. Право"*. 2011. Вип. II (10). С. 27–31.

Польовий М. А. Політичні процеси : теорія та практика моделювання : монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 288 с.

Польовий М. А. Політичні процеси : теорія та практика моделювання : монографія. Одеса : Фенікс, 2011. 288 с.

Рафальський О. Політична наука в Україні : здобутки та перспективи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3–4. С. 143–152.

Ротар Н. Теоретико-методологічні підходи в політичних дослідженнях. *Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 ч. Т. 1 : Політична наука : західні тренди розвитку й українська специфіка* / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса; редкол. : чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова) та ін. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 92–139.

Рубанов В. Політичний аналіз і аналіз політики : загальне й особливе : [проблеми методології]. *Політичний менеджмент* : Укр. науковий ж-л. – Укр. центр політ. менеджменту. 2009. № 6. С. 36–47.

Рубанов В. В. Теорія та методологія політичної аналітики : монографія. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 234 с.

Семенюк Є., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : Світ, 2006. 152 с.

Скрипнюк О. В., Селіванов В. М. Методологічні проблеми взаємозв'язку права і політики. *Право України*. Київ, 2007. № 12. С. 14–21.

Сучасні методи та інструменти політичної науки : колективна монографія (за результатами серії теоретичних і практичних воркшопів у рамках проєкту “Удосконалення методів та інструментів політології в Україні : вплив університетів країн Вишеградської четвірки” від 13–15.09.2019 р.) / за наук. ред. Віталія Литвина. Львів : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2020. 296 с.

Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів : колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендъел, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеняк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграф-центр «Ліра», 2022. 560 с.

Ткачук В. Моделювання як метод аналізу політичних процесів. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. Вип. 2. Львів : ЛНУ, 2000. С. 10–15.

Ткачук В. Методологічні проблеми аналізу політичної трансформації України. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. Вип. 3. Львів : ЛНУ, 2001. С. 324–329.

Ткачук В. Моделювання в системі методів аналізу політичних процесів. *Людина і політика*. 2004. Вип.2. С. 58–62.

Ткачук В. Особливості дослідження та моделювання політичних процесів в Україні. *Людина і політика*. 2004. Вип. 4. С. 34–40.

Токовенко О. С. Еволюція політичної реальності: методологічні основи дослідження. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія*. 2011. Т. 19. № 21(2). С. 85–89.

Токовенко О. С. Наукове пізнання політичної реальності як еволюційний процес. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія*. 2013. Т. 21. Вип. 23(1). С. 3–8.

Токовенко О. С. Суб'єктність політичного пізнання: гносеологічний вимір. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2018. № 1 (1-2). С. 115–121.

Федорчук О. Політична наука в Україні: процес формування та інституціоналізації. *ЕМІНАК. Науковий щоквартальник*. 2010. № 1–4 (5). С. 90–94.

Хома Н. Новотвори в сучасному політичному лексиконі: неологічний бум-2013-2014 та його відображення у навчальній політологічній літературі. *Вісник Львівського національного університету. Сер. «Філософсько-політологічні студії»*. 2015. № 1 (6). С. 49–54. URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/6_2016/8.pdf

Храмов В. Логіка і методологія дослідження трансформації політичної системи суспільства як суб'єкта системи державного управління. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Вип. 10. Київ, 2007. С. 35–39.

Чорноус А. В. Національна складова політичного міфу: методологія дослідження. *Гілея*. Київ, 2013. № 1. С. 601–604.

Юськів Б. Особливості експертного оцінювання в політичному аналізі (на основі використання номінальних шкал). *Вісник Львівського університету : зб. наук. пр. ЛНУ ім. І. Франка*, 2011. Вип. 1. С. 345–351. Серія : філософсько-політологічні студії.

Яковлев М. В. Ментальні репрезентації та абстрактні поняття в концептосфері політичної науки. *Держава і право : Зб. наук. пр. Се-*

рія Політичні науки. Вип. 83 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2019. С. 3–12.

Яковлев М. В. Складові термінологічного інструментарію дослідження концептосфери політичної науки. *Держава і право: Зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки*. Вип. 89 / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ : Юридична думка, 2021. С. 288–296.

Derevianko S., Derevianko O. Models of local referendum according to the constitutions of Ukraine and countries of Central and Eastern Europe: comparative-typological characteristics. *Samorząd terytorialne w Konstytucjach wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej : Zarys problematyki* / Redakcja Iwona Lasek-Surowiec. Chelm, 2018. S. 87–101.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Національна Парламентська бібліотека України. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>

Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: <https://pnu.edu.ua/>

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. URL: <http://idpnan.org.ua/>

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/>

Академія політико-правових наук України. URL: <https://apls-ua.org/>

Український незалежний центр політичних досліджень. URL: <http://www.ucipr.kiev.ua/>

Український центр політичного менеджменту. URL: <http://www.politik.org.ua/>

Віче : журнал Верховної Ради України. URL: <http://www.viche.info/>

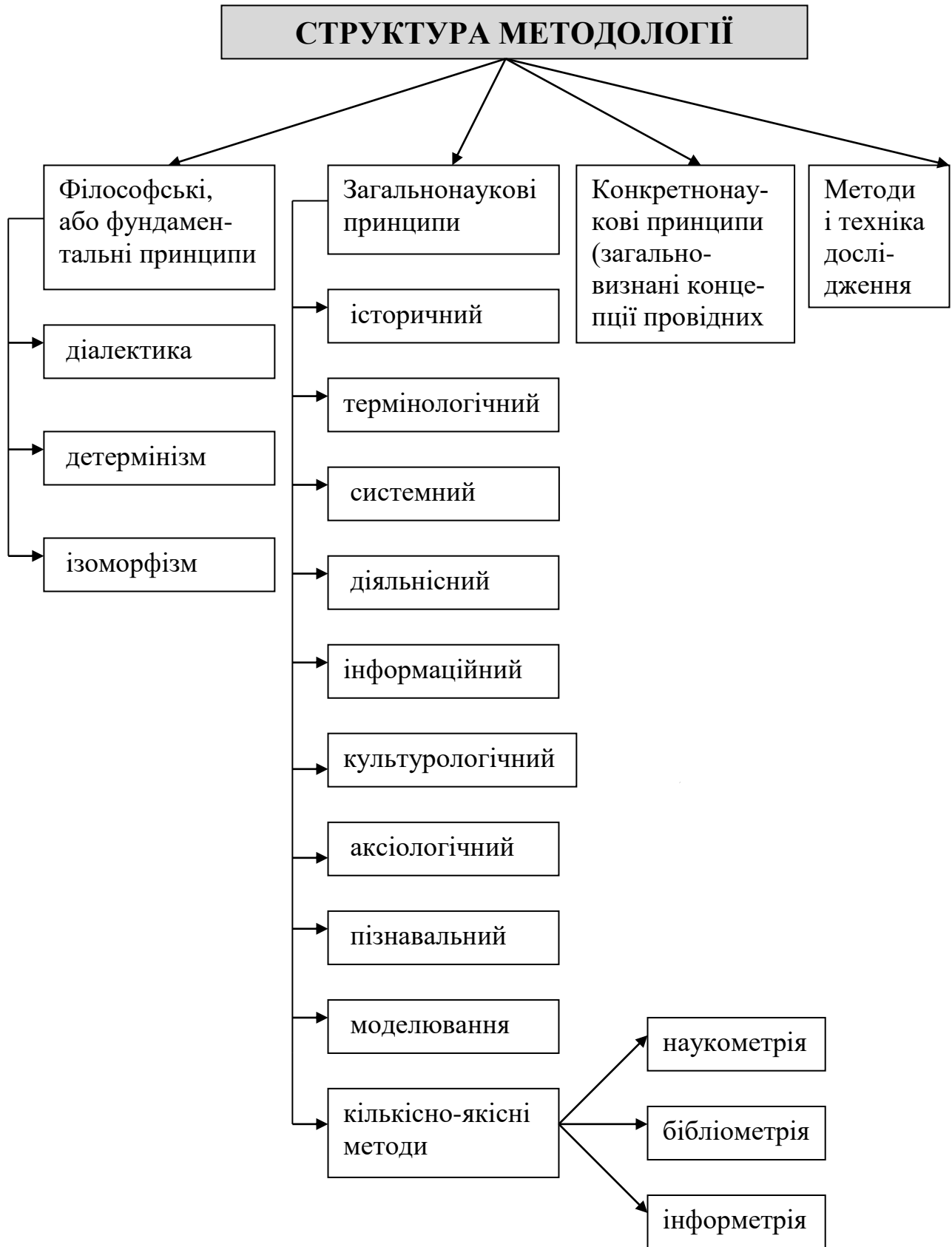
Грані : альманах. URL: <http://www.grani.org.ua/>

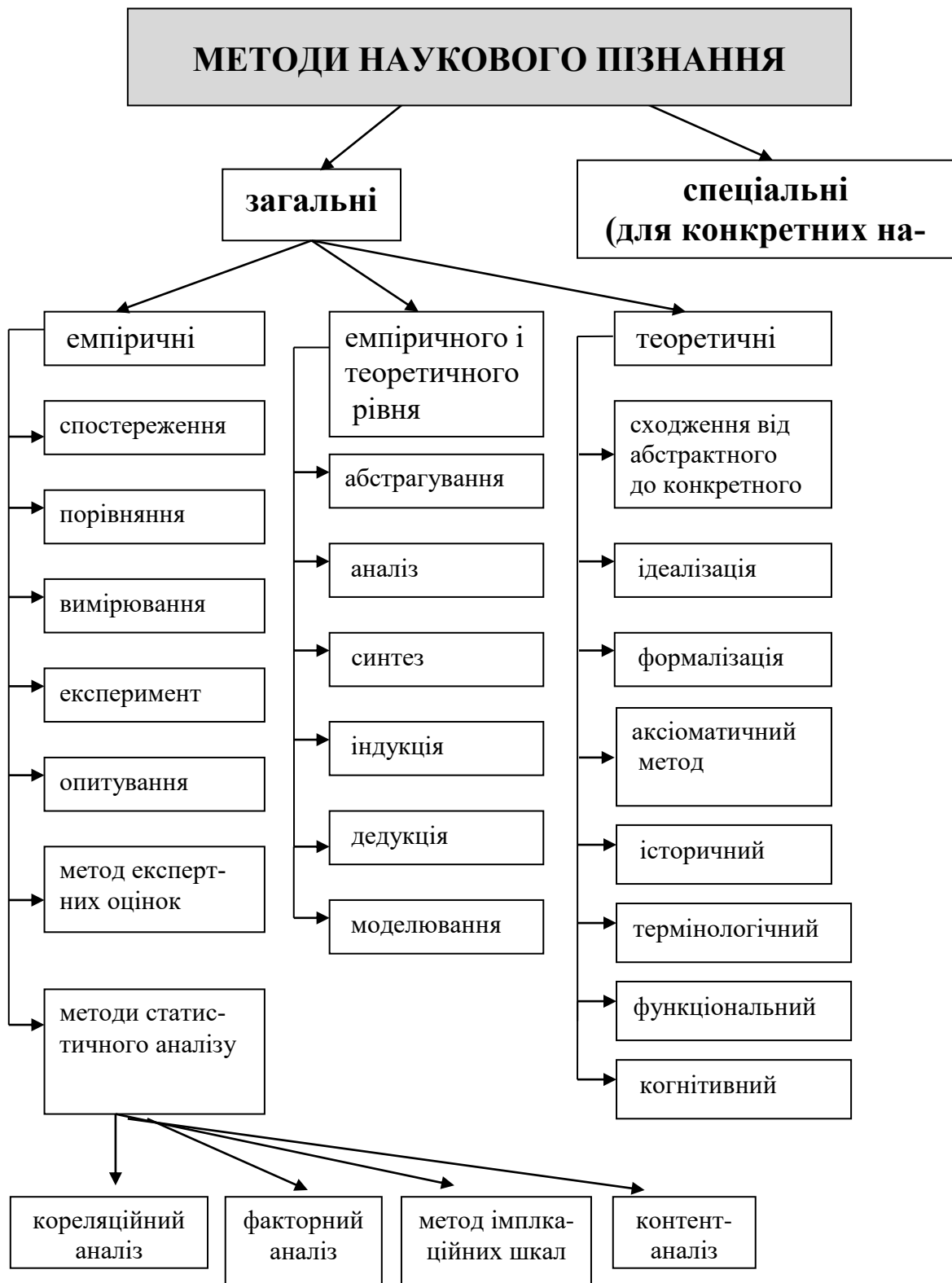
Гілея : науковий вісник. URL: <http://www.gileya.org.ua/>

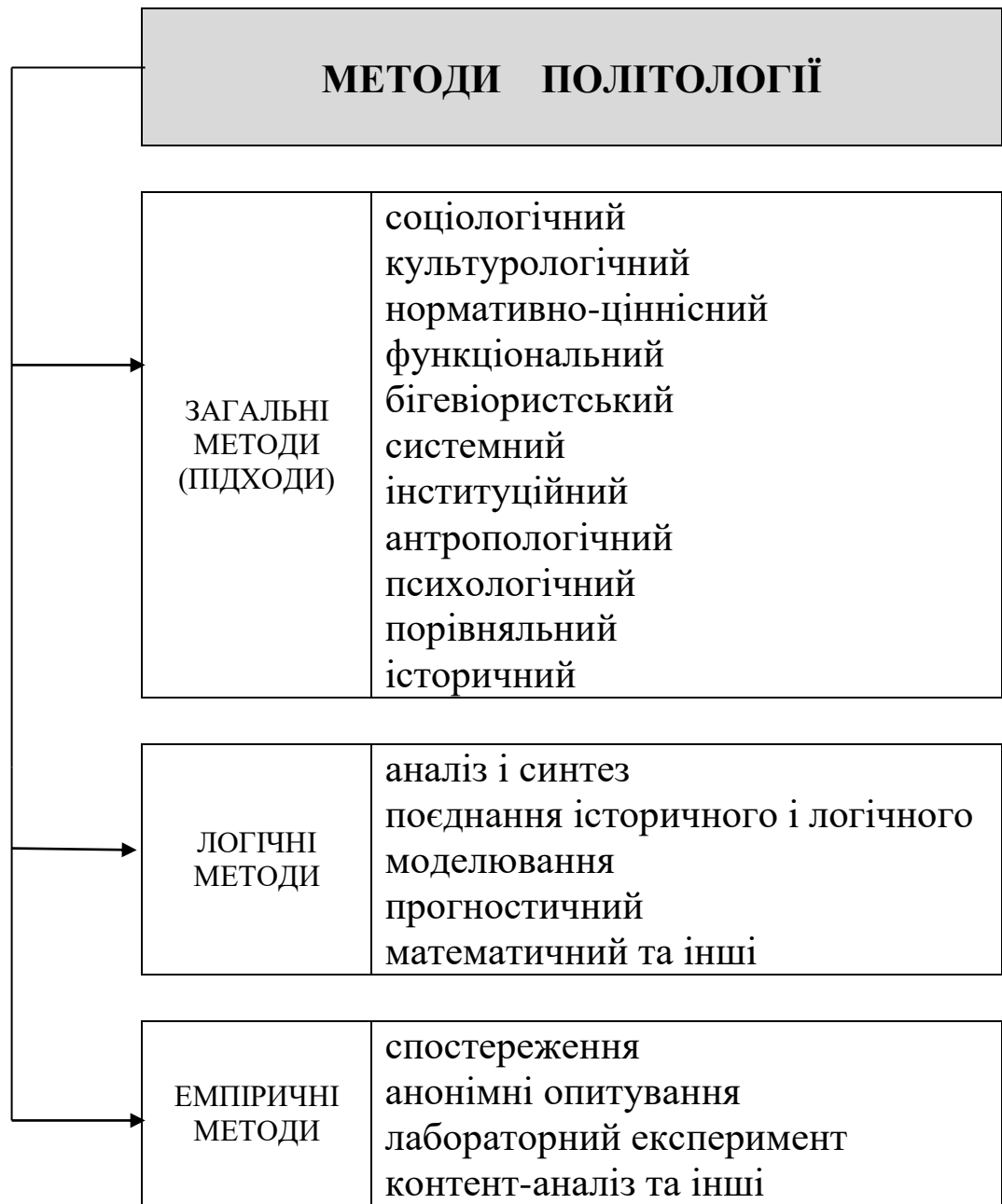
Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. пр. URL: <https://derzhava-i-pravo.com.ua/>

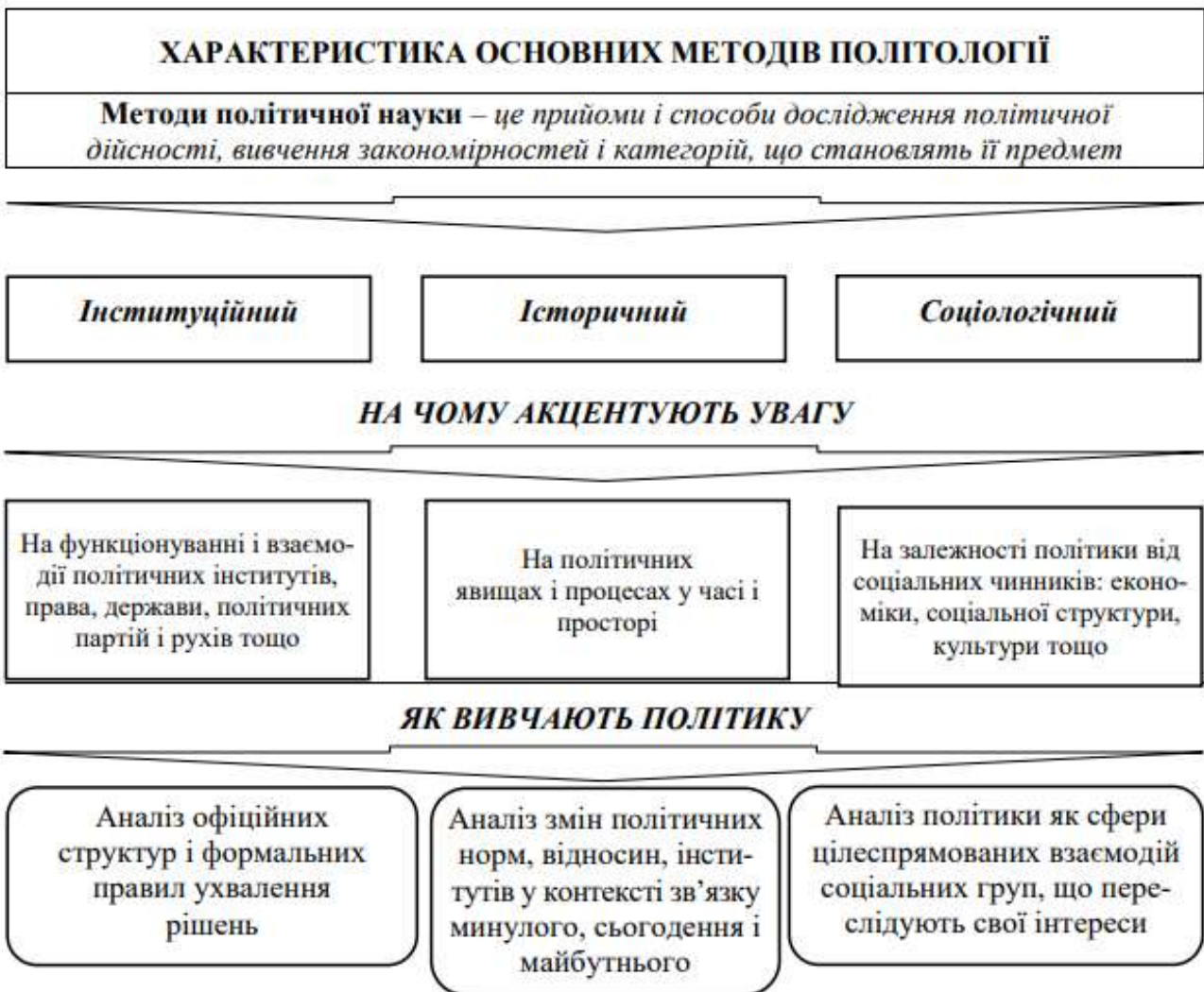
Нова парадигма : журнал. URL: <http://www.novaparadigma.org.ua/>

Портал політичних наук. URL: <http://www.politzone.in.ua/>

ПОЛІТИЧНА ДУМКА ХХ СТОЛІТТЯ		
<i>Основні етапи</i>	<i>Особливості та характерні риси</i>	<i>Основні теорії та мислителі</i>
Становлення сучасної політичної думки (кінець ХІХ – 40 рр. ХХ ст.)	Головну увагу зосереджено на проблемах політичної влади, її соціальних основ	Теорія зацікавленості груп (А. Бентлі), теорія еліт (Г. Моска, В. Парето), теорія олігархізації влади (Р. Міхельс), психологічна теорія влади (Г. Лассвел)
Розширення сфер політичних досліджень (40-70-ті рр. ХХ ст.)	Навернення до проблем лібералізації політичного життя, демократії, соціальної політики держави	Нова теорія демократії (Й. Шумпетер), плюралістична теорія демократії (Р. Даль), теорія елітарної демократії, концепція споживачього суспільства
Пошук нових парадигм (кінець 70-х рр. ХХ ст. – до сьогодні)	Обґрунтування адекватних сучасному етапу розвитку західного суспільства теоретичних моделей та концепцій влади	Футурологічна концепція єдиної світової держави, концепція постіндустріального суспільства (Д. Белл, Р. Арон, Дж. Гелбрейт та ін.), концепція інформаційного суспільства (О. Тоффлер, Дж. Нейсбітт, Е. Масуда), концепція національного інтересу (Г. Моргентау), силова концепція влади

**ОСНОВНІ ШКОЛИ
СУЧАСНОЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ**

Англо-американська – розробка проблем сучасної політичної модернізації, стабільності, політичних конфліктів, зовнішньої політики (К. Райт, С. Гантінгтон, Г. Моргентау, Р. Дарендорф)

Французька – проблеми типології політичних режимів, легітимності, партійно-політичної інфраструктури (М. Дюверже, Ж. Бурдо, Р. Арон)

Німецька – порівняльний аналіз політичних систем, проблеми функціонування громадянського суспільства і правової держави (Г. Майєр, І. Фетчер)

Польська – концептуальні дослідження політичного життя суспільства, головних напрямків демократизації політичної системи (Е. Вятр, А. Боднар, Ф. Ришка, Т. Бодіо)

КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ТА ТЕОРІЙ	
Залежно від рівня досліджуваних об'єктів політики	Концепція глобального чи міжнародного порядку
	Концепція суспільного рівня
	Концепція політичної сфери суспільства і політичного розвитку
	Концепція зовнішніх підсистем політичної системи суспільства
	Концепція окремих чи приватних політичних явищ
Залежно від політико-ідеологічної спрямованості	Ліберальні
	Консервативні
	Соціально-реформаторські
	Марксистські
	Анархістські
Залежно від специфіки предмета та об'єкта дослідження	Політико-правові
	Соціологічні
	Психологічні
	Емпіричні

Сергій Дерев'янюк

Навчальне видання

Методологія політичної науки

Навчально-методичний посібник

В авторській редакції

Підписано до друку 16.08.2022 р. Формат 60x84/16.

Папір ксероксний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 5,7. Тираж 100

76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57

Кафедра політичних інститутів та процесів

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника